
InTourAct

**LOKALNI AKCIJSKI PLAN
ZA
INTEGRIRANI I ODRŽIVI TURIZAM
- GRAD DUBROVNIK -**

**Institut za razvoj i međunarodne odnose, IRMO,
Zagreb**

Lipanj 2014.

Autori

Robert Baćac, dipl. oec.

dr. sc. Damir Demonja

dr. sc. Sanja Tišma

Prijevod na engleski jezik

Andrea Ruk, prof.

ZAHVALA

Zahvaljujemo se Andrei Novaković i Nataši Mirić iz Razvojne agencije grada Dubrovnika, DURA-e, na suradnji u prikupljanju informacija i podataka, organizaciji sastanaka s lokalnim dionicima i korisnim savjetima za konačno oblikovanje dokumenta.

Također, hvala Marici Pulitika iz Hrvatske gospodarske komore, Županijske komore Dubrovnik, dipl. tour. Milanu Periću, prof., pročelniku Upravnog odjela za poduzetništvo, turizam i more grada Dubrovnika, Nataši Beus iz Turističke zajednice grada Dubrovnika i Aiši Milović na vremenu koje su izdvojili za razgovore tijekom kojih smo zajednički oblikovali ideje i aktivnosti koji su dijelom ovog Akcijskog Plana.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
1.1. POZADINA IZRADE AKCIJSKOG PLANA ZA INTEGRIRANI TURIZAM.....	4
1.2. VIZIJA INTEGRIRANOG I ODRŽIVOG TURIZMA U GRADU DUBROVNIKU	6
1.3. CILJNA TRŽIŠTA	8
1.4. STRATEŠKE TEME AKCIJSKOG PLANA.....	11
1.5. DEFINICIJA INTEGRIRANOG I ODRŽIVOG TURIZMA.....	12
1.6. ZAŠTO PLANIRATI.....	12
2. ANALIZA STANJA.....	14
2.1. STRATEŠKI OKVIR OD ZNAČAJA ZA AKCIJSKI PLAN.....	14
2.2. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PROVEDBU AKCIJSKOG PLANA.....	16
2.3. OKOLIŠ	18
2.4. MOBILNOST	20
2.5. KULTURA I BAŠTINA.....	22
2.6. INOVACIJE I PROFESIONALNE VJEŠTINE.....	25
3. SWOT ANALIZA.....	27
4. STRATEŠKI OKVIR ZA INTEGRIRANI I ODRŽIVI TURIZAM U GRADU DUBROVNIKU	30
4.1. Tema 1: OKOLIŠ.....	30
4.2. Tema 2: MOBILNOST.....	31
4.3. Tema 3: KULTURA I NASLJEĐE.....	32
4.4. Tema 4: INOVACIJE I PROFESIONALNE VJEŠTINE	33
4.5. UPRAVLJAČKI OKVIR ZA PROVEDBU LOKALNOG AKCIJSKOG PLANA INTEGRIRANOG I ODRŽIVOG TURIZMA GRADA DUBROVNIKA	34
4.5.1. Modeli upravljačke strukture.	34
4.5.2. Zadaci upravljačke strukture	35
4.5.3. Financiranje razvojnih programa i projekata integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika.....	35
5. ETIS INDIKATORI PRIMIJENJENI NA LOKALNOJ RAZINI.....	37
6. AKCIJSKI PLAN.....	43
7. KORIŠTENI IZVORI	50

1. UVOD

1.1. POZADINA IZRADE AKCIJSKOG PLANA ZA INTEGRIRANI TURIZAM

Turizam je ključna ekonomska aktivnost zemalja Jugoistočne Europe koja generira rast i razvoj. Projekt InTourAct nastoji osigurati integrirani pristup u turističkom planiranju razvoja sinergijom sektorskih politika povezanih s turizmom. Posebno, InTourAct želi promovirati ne samo glavne turističke destinacije, već posebno i okolna mjesta, s ciljem produžavanja turističke sezone, smanjivanja koncentracije turizma, te zaštititi okoliš, ekonomsku održivost i opskrbu.

Partnerstvo se sastoji od 11 općinskih, lokalnih i regionalnih vlasti iz Italije, Mađarske, Slovenije, Grčke, Bugarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, a na čelu je Provincija Rimini, te ima za cilj stvoriti vrsni participativni proces donošenja odluka kroz identifikaciju zajedničkih načela i pokazatelja za integrirani i održivi razvoj turizma. Ciljevi projekta InTourAct su povećanje dostupnosti turističkih regija na čitavom prostoru Jugoistočne Europe i poboljšanje turističke ponude čime se povećava vidljivost alternativnih turističkih destinacija i područja koji okružuju glavna središta turističke privlačnosti. Turistički razvoj i upravljanje planovima na prostoru Jugoistočne Europe povezano je s velikim i srednje velikim gradovima, produbljujući razlike između urbanih i peri-urbanih/ruralnih područja, te ograničavajući mogućnosti razvoja integriranih funkcionalnih regija Jugoistočne Europe.

Projekt InTourAct ima za cilj povećati, integrirati i diverzificirati održivu turističku ponudu putem 11 lokalnih akcijskih planova za integrirani i održivi razvoj turizma na razini NUTS3; povećati dostupnost i vidljivost manje razvijenih turističkih područja oko glavnih turističkih odredišta prema konceptu funkcionalnosti regije kroz marketinške kampanje, provoditi projekte za proširenje geografskih temelja turističkih aktivnosti i uzastojati ući u Europsku destinaciju izvrsnosti (EDEN mreža); uključiti turističke dionike u planiranje teritorijalnog razvoja putem Lokalnog Foruma i Transnacionalnog Jugoistočno Europskog Integriranog i Održivog Turističkog Foruma. Štoviše, zahvaljujući 11 akcijskih planova za integrirani i održivi razvoj turizma, koje su usvojile lokalne vlasti i interesne skupine lokalnih foruma izrađenih u okviru projekta, očekivani rezultat je produljenje turističke sezone i korištenje održivog pristupa.

Budući da je grad Dubrovnik svjetski poznato turističko odredište, izravno je povezan s ciljevima projekta InTourAct, **dok će Lokalni Akcijski Plan predložiti razvoj ruralnih područja oko grada Dubrovnika** i pomoći da se rastereti središte Grada (u ovome slučaju stara gradska jezgra), što će, uglavnom, doprinijeti upravljanju održivim turizmom na dubrovačkom području, a to je iznimno potrebno i relevantno.

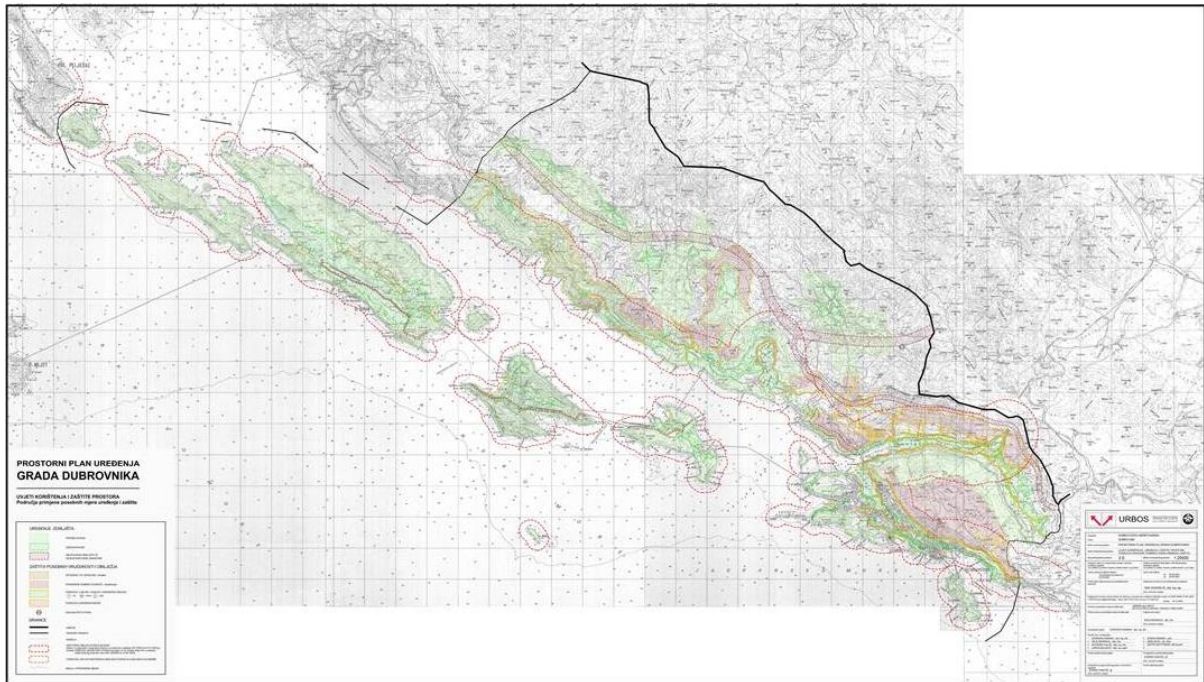
Povećanje dolazaka turista u Dubrovnik iz godine u godinu stvorilo je potrebu za Lokalnim Akcijskim Planom koji bi na stanovit način pridonio rješavanju preusmjeravanja određenog broja turista u peri-urbana i ruralna područja, time doprinio razvoju tih područja i učinio razvoj održivog turizma mogućim u pretjerano posjećenom Dubrovniku.

Ovaj Lokalni Akcijski Plan, s kojim grad Dubrovnik kao hrvatskih partner sudjeluje u projektu InTourAct, uključuje razvoj ruralnog turizma i integraciju turističke ponude sljedećih područja:

- Gornja Sela: Gromača, Ljubač, Mrčevo, Kliševo, Mravinjac i Ridica,
- Donja Sela: Osojnik, Zaton, Orašac, Trsteno i Brsečine Dubravica,
- Elafiti: Koločep, Lopud i Šipan (Suđurađ), i

- Bosanka i ruralno područje Rijeke Dubrovačke (Rožat, Komolac, Mokošica).
- Ostala sela u ruralnom području Rijeke Dubrovačke: Prijevor, Knežica, Sustjepan, Dračevo selo, Petrovo selo, Čajkovići i Čajkovica.

Karta 1. Zemljovid referentnog područja

1.2. VIZIJA INTEGRIRANOG I ODRŽIVOG TURIZMA U GRADU DUBROVNIKU

Područje grada Dubrovnika izuzetan je primjer povijesno-urbanog (povijesna jezgra Dubrovnika) i ruralnog područja (Dubrovačka Gornja Sela, Donja Sela, Elafitsko otočje, Tršteno, i druga naselja), te arhitektonske baštine koja je okvir za kreiranje kultiviranog, funkcionalnog prostora, poštujući koncept *Genius Loci*, tj. duha mjesta.

Grad Dubrovnik značajan je čimbenik svjetske kulturne baštine kao jedinstvena urbanistička cjelina nastala tijekom razdoblja srednjega vijeka, renesanse, baroka i moderne čija je vrijednost okrunjena i UNESCO zaštitom 1979. godine kao unikatne i neponovljive svjetske baštine. Dubrovnik danas predstavlja jednu od najprepoznatljivijih atrakcija Mediterana koja godišnje provlači veliki broj posjetitelja, onih stacionarnih (gosti koji borave u Dubrovniku) kao i izletnika (*cruising* gosti). Dubrovnik se određuje kao povijesno središte luksuznog turizma jugoistočne Europe koje se izdvaja po kvaliteti ponude hotelske industrije, događanjima vezanima za kulturu i profilu gostiju koji ga posjećuju.

Osim povijesne, urbane cjeline samoga Grada, Dubrovnik obuhvaća i teritorij koji mu prirodno gravitira: Elafitsko otočje (vrlo atraktivno područje s brojnim crkvicama, kapelicama i vlastelinskim ljetnikovcima iz razdoblja Dubrovačke Republike, te atraktivnim pješčanim plažama i prekrasnim krajolicima), Rijeka Dubrovačka (veliki broj vlastelinskih ljetnikovaca iz vremena Dubrovačke Republike), Dubrovačka Gornja i Donja Sela (ruralna područja Grada) s izuzetno bogatom kulturnom baštinom: folklor, običaji, pučke predaje, pučke i vjerske manifestacije, ruralna arhitektura, očuvani tradicijski zanati, tradicijska, ekološka poljoprivredna i stočarska proizvodnja, kao i ona tipičnih proizvoda (vino, maslinovo ulje, sir, suhomesnati proizvodi, itd.).

Duh mjesta u gradu Dubrovniku vremenom se mijenjao, a svrha njegovog razumijevanja uključuje i ideju o budućem pažljivom planiranju, upravljanju i usmjeravanju Grada k integriranom održivom razvoju. Integriranim pristupom moguće je poticati održivi razvoj ruralnog turizma i komplementarnih djelatnosti (ekološka poljoprivreda, proizvodnja tipičnih lokalnih proizvoda, i drugo), kreirajući jedinstveni, konkurentan, inovativan i kompleksan turistički proizvod i destinaciju kroz uključivanje ruralnog područja grada Dubrovnika u turističku ponudu destinacije.

Stoga je u okviru ovog Akcijskog Plana definirana jasna vizija integriranog razvoja održivog turizma u gradu Dubrovniku.

Integrirani i održivi turizam u gradu Dubrovniku

VIZIJA

Grad Dubrovnik njeguje identitet inovativnog i atraktivnog elementa turističke ponude integrirajući održivo korištenje, očuvanje i promoviranje ambijentalne ruralne determinante, kulturoloških specifičnosti i društvenih činitelja današnjeg cjelokupnog područja Dubrovnika, kao i mjesnu specifičnost i originalnost.

Vizija daljnjeg razvoja turizma u Dubrovniku temelji se na integraciji same zaštićene urbane cjeline Grada kao najveće atrakcije u Hrvatskoj i jedne od značajnih na cijelom Mediteranu, sa svim područjima koji gravitiraju Dubrovniku: Elafitskim otočjem, Dubrovačkim Gornjim i Donjim Selima, te Rijekom Dubrovačkom u jedinstveni turistički proizvod koji je satkan od niza kulturoloških i ambijentalnih specifičnosti, a ponajprije od očuvanog i čistog prirodnog okoliša, odnosno atraktivne i vrlo vrijedne prirodne okoline, organiziranih i ponuđenih kao turističke atrakcije. Razvoj integriranog turizma na području grada Dubrovnika treba se temeljiti isključivo na principima održivog razvoja i odgovornom iskorištavanju resursne osnove.

Predloženu viziju moguće je ostvariti isključivo ako se potakne međusobna suradnja svih zainteresiranih skupina (institucija, poduzetnika i nevladinog sektora) u području turizma, ruralnog turizma, kulturnog turizma, ugostitelja i ostalih pružatelja usluga ruralnog područja oko grada Dubrovnika kroz destinacijsko poduzetništvo, potom ako se pojača vidljivost destinacije ruralnog područja oko grada Dubrovnika na turističkim tržištima i osmisli integralni turistički proizvod temeljen na iskustvenim doživljajima.

Pritom, preduvjeti za razvoj ruralnog turizma oko grada Dubrovnika su izgradnja komunalne infrastrukture u ruralnim područjima, podizanje kvalitete smještajnih kapaciteta i ostalih turističkih usluga na ruralnim područjima oko grada Dubrovnika, te samozapošljavanje i zapošljavanje educiranih i stručnih kadrova za opsluživanje modernih turističkih usluga.

Integralni i održivi razvoj turizma ruralnih područja oko grada Dubrovnika će se temeljiti na sljedećim sastavnicama:

- visokovrijednom prostoru neiskorištenom u turističkom smislu: vrlo vrijedan, čist i nenarušen prirodni okoliš kao glavna snaga održivog razvoja turizma ruralnih područja oko grada Dubrovnika bogata je osnova za razvoj mnogih atraktivnih turističkih proizvoda i usluga temeljenih na prirodnim osobitostima i ljepotama kroz formiranje eko-turističke ponude, strogo uvažavajući zaštitu okoliša i nenarušeni prirodni sklad,
- snagama, utjecajima i blizini svjetske turističke destinacije, svjetske atrakcije i svjetskog *branda* samog grada Dubrovnika u smislu integracije ponude ruralnih područja oko grada Dubrovnika kao i samog grada Dubrovnika, i povezivanju ponude ruralnih područja koja gravitiraju Dubrovniku s turističkim lancima i postojećom ponudom poznate svjetske destinacije – povijesnog središta Dubrovnika. Namjera je da se unutar integralne turističke destinacije gradi zasebni turistički lanac (ruralni turizam, kulturni turizam ruralnih područja, avanturistički turizam, *touring*, izletnički turizam, i drugo) kao atraktivna dodatna ponuda Dubrovnika. Imidž integralne turističke destinacije cjelokupnog područja grada Dubrovnika mora se zajednički pozicionirati pod krovnom markom cijelog područja ili klastera, a unutar područja gradi se imidž sub-regija ili mikrolokacija zavisno o specifičnim turističkim proizvodima koji će se razvijati i temelje se na postojećoj resursnoj osnovi;
- lokalnom stanovništvu kao nositelju razvoja koji zajedno s javnim sektorom, institucijama i privatnim sektorom (turistički resorti) mora biti nositelj kreiranja i implementacije zajedničke vizije daljnjeg turističkog razvoja na održivi način, i
- jasnom, konkretnom i usuglašenom razvojno-upravljačkom modelu (upravljačka struktura kroz poseban DMO – Destination Management Organisation) koji će imati zadatak okupljati sve turističke dionike područja i zajednički s njima razvijati i

implementirati zajedničku održivu turističku viziju i daljnji razvojni model turizma područja grada Dubrovnika.

1.3. CILJNA TRŽIŠTA

Grad Dubrovnik je tijekom 2013. godine posjetilo 768.463 turista što je 10% više nego prethodne godine. 718.271 turist bili su iz inozemstva, a 50.192 bili su domaći turisti. Jednu petinu cjelokupnog turističkog prometa ostvaruju turisti iz Velike Britanije što potvrđuje značaj tog vodećeg emitivnog tržišta za Dubrovnik. Veliki porast unazad nekoliko godina ostvarila su tržišta iz Skandinavije, prije svega zahvaljujući dobroj povezanosti direktnim letovima iz velikog broja odredišta. Uz izvrsnu zastupljenost u hotelima, gosti iz Skandinavije rado koriste i privatni smještaj. Daleka tržišta su u značajnom uzlaznom trendu, posebno SAD, koje su na četvrtom mjestu po dolascima i noćenjima, zatim Australija, Kanada, Brazil uz čak 71% porasta u dolascima i 74% u noćenjima. Tržišta Rusije, Turske i Ukrajine su 2013. godine očekivano bila u padu zbog novog viznog režima koji je značajno usporio dolaske turista iz tih zemalja.

Tablica 1. Dolasci i noćenja turista u grad Dubrovnik prema emitivnim tržištima u 2013. godini

Emitivno tržište/zemlja	Dolasci (u odnosu na 2012.)	Noćenja (u odnosu na 2012.)
Velika Britanija	+13%	+14%
Francuska	+2%	-4%
Njemačka	+8%	+1%
SAD	+36%	+35%
Hrvatska	+5%	+5%
Norveška	+42%	+44%
Švedska	+20%	+17%
Rusija	-23%	-20%
Španjolska	-12%	-10%
Australija	+24%	+21%

Izvor: Turistička zajednica grada Dubrovnika, svibanj 2014.

Tablica 2. Dobne skupine turista prema frekventnosti dolaska u grad Dubrovnik u 2013. godini

Dob	Dolasci 2013. (u odnosu na 2012.)
Preko 60	+12% (195.694 turista)
Od 41 do 60	+7% (258.766 turista)
Od 31 do 40	+8% (129.428 turista)
Od 21 do 30	+15% (118.184 turista)
Od 13 do 20	+13% (37.471 turista)

Od 0 do 12	+13% (28.917 turista)

Izvor: Turistička zajednica grada Dubrovnika, svibanj 2014.

Od 2001. do 2012. godine promet turista s kruzing brodova u Dubrovniku je gotovo upeterostručen (u 2001. godini brojio je 205.095 turista, a u 2011. godini njih 950.791). Ne postoji plansko upravljanje razvojem kruzing turizma na području grada Dubrovnika što se manifestira dnevnom opterećenošću postojećih kapaciteta povijesne gradske jezgre, stihijskim razvojem masovnog turizma i ubrzanom prostorno-ekonomskom transformacijom Grada. Popratni sadržaji za posjetitelje s kruzing brodova, osim razgledavanja grada Dubrovnika i obilaska okolice, u manjoj mjeri uključuju *jeep safari*, turističko-rekreativno jahanje konavoskom obalom i posjet otocima dubrovačkog arhipelaga. Ponuda turističkih sadržaja ruralnog područja grada Dubrovnika uglavnom nije uključena u ponudu kruzera.

Suvremeni način života današnjeg čovjeka, brzi tempo, stres, otuđenost, nedostatak vremena za sebe i obitelj, nezdrava i brza prehrana kao potrebu traži uživanje u hrani i pravilniju prehranu provjerenim namirnicama, bolji osjećaj kroz opuštanje i ugodu uz zvukove iz prirode, ponovnu fizičku aktivnost kroz gibanje i rekreaciju, sprječavanje nastanka nekih bolesti, poboljšanje kvalitete života, veću produktivnost, više vremena za obitelj, ponovno zbližavanje s prirodom, buđenje pozitivne nostalgije, itd. Upravo iz navedenog motivi za dolazak na selo kao što su mir, čisti okoliš, interakcija s novim ljudima (domaćini), zdrava hrana, *slow food* („sporo jedenje“, odnosno uživanje u hrani), lagani tempo, fizička aktivnost, dokolica, i ostalo zaslužni su za nastanak i opstanak ruralnog turizma kao turizma okrenutog individualnom gostu i njegovim potrebama.

Zanimanje za bavljenje ruralnim turizmom u stalnom je porastu s obzirom na postojanje još uvijek atraktivnih i „netaknutih“ ruralnih predjela s određenim načinom života, kulturom i običajima, veliku potrebu očuvanja takvih predjela, davanje stanovništvu mogućnosti prihodovanja kroz turističke usluge, te očuvanje izvornih usluga i proizvoda kroz kreiranje ponude za drukčiji odmor.

Današnji turisti su turisti treće generacije, zahtjevni su, znaju što žele i putuju zbog motiva, a ne samo zbog potrebe za putovanjem (turisti prve generacije), ili zbog putovanja da se posjeti određeno mjesto – odredište (turisti druge generacije). Moderni turist je – istraživač.

Turist treće generacije ili *NextGen* turist ima želju proživjeti svoj godišnji odmor, doživjeti iskustvo novih i različitih mjesta, imati individualnu, personaliziranu uslugu i otkriti autentične stvari. Želi biti dio lokalne, jedinstvene i teško ponovljive (replicirane) kulture. Ne zanima ga samo jednostavni posjet nekom mjestu već interakcija, ne samo s ostalim gostima hotela već i s domicilnim stanovništvom u smislu otvorenog i srdačnog kontakta te spoznavanja, učenja, doživljavanja, sudjelovanja i stjecanja novih iskustava.

Ruralno područje oko grada Dubrovnika idealna je lokacija za osmišljavanje integrirane i održive turističke ponude za turiste treće generacije.

Preferencije turista treće generacije – *NextGen*

a) Vrlo informirani i informativno osnaženi potrošači

Ti putnici su digitalni urođenici i internet stručnjaci. To im omogućuje vrlo vještu i brzu informaciju o personaliziranim paketima putovanja, pa ih, stoga, *status quo* i prosječne usluge ne privlače. Očekuju 24/7 pristup informacijama (permanentni pristup) i vrlo često će sami direktno kreirati i „kupiti“ svoje putovanje. Poradi toga, za *NextGen* putnika idealno je da su informacije dostupne na mobilnim uređajima, tabletima i na korisnikovom računalu. Kao kupci, *NextGen* putnici traže transparentne informacije o segmentaciji cijena i diferencijaciji proizvoda i usluga i/ili inovativnih kreiranih paketa (*packaging*).

b) Iskorak od klasičnog turista u turiste „istraživače“

NextGen putnici su u permanentnoj potrazi za „nečim drugim“, boljim iskustvom i personaliziranim uslugama koje generiraju doživljaj. Od turističkih usluga žele i traže, pa čak i zahtijevaju, sadržaj a ne formu koji je posebno prilagođen za njih i u mogućnosti je biti podložan promjenama i prilagodljiv sukladno *tailor made* potražnji. Bitno im je da ponuđač nudi autentičnost, inspiraciju i kreaciju, dakle punu inovativnost u pristupu organizacije usluga koje mogu takvim gostima ponuditi autentični turistički doživljaj. Destinacijski pristup artikuliranju ponude koja potiče inspiraciju kod turista, kao i dobro osmišljena i dobro promovirana tržišna marka (*brand*) temeljena na cjelovitom iskustvu koje gost u odredištu može doživjeti, pretpostavka je za izgradnju jakih i dugotrajnih odnosa s *NextGen* potrošačima.

c) Snažna socijalizacija

NextGen putnici doživljavaju druženje kao urođenu osobinu, odnosno prirodnu potrebu. Vole biti u kontaktu s drugima (kako s domicilnim stanovništvom tako i s drugim putnicima) i vole svoje doživljaje i iskustva podijeliti direktno u kontaktu ili, pak, putem virtualnog svijeta, zahvaljujući razvijenoj tehnologiji komunikacije koja omogućuje informiranost i povezanost gotovo permanentno. *NextGen* putnici učestalo, na dnevnoj bazi, koriste ovu povezanost kako bi bili povezani sa svojim omiljenim tržišnim markama i odredištima, a time i turističkim proizvodima, kako za vrijeme putovanja, tako i nakon njega, te kako bi bili u mogućnosti s drugima (po)dijeliti impresije i iskustva.

Prema podacima UNWTO (Svjetska turistička organizacija), predviđanja su da će se do 2020. godine broj dolazaka povećati na 1.6 milijardi od čega na Europu „otpada“ 717 milijuna dolazaka. Također, predviđanja su da će do 2030. godine na Mediteranu (poglavito na njegovom istočnom dijelu) broj turističkih dolazaka godišnje rasti po stopi od 4.4%.

Sukladno recentnim statističkim podacima o dolascima i noćenjima te turističkim tržištima, naprijed prikazanima, može se zaključiti da bi potencijalne ciljne skupine ruralnog turizma područja oko grada Dubrovnika mogle biti:

- izletnici – gosti koji organizirano, na poludnevni ili jednodnevni izlet, dolaze na turistička seoska obiteljska gospodarstva (gosti kruzera i individualci),
- obitelji s djecom – gosti koji, u prosjeku, borave tri do pet dana,
- DINKS (*double income, no kids*), tzv. *empty nesters*, parovi čija su djeca otišla od doma poradi školovanja ili posla, imaju dvostruki prihod i godišnji odmor mogu koristiti nekoliko puta godišnje,

- *Liesure* turisti koji kroz kraći i duži godišnji odmor žele odmak od svakodnevnice, uživanje u dokolici s ciljem „pomlađivanja“ i revitaliziranja svojih psiho-fizičkih sposobnosti i sve vrste aktivnosti koje tome doprinose (kupanje, *wellness*, kružna putovanja i obilasci, krstarenja, kreativne radionice, kulturna događanja, i slično). Također, oni žele udobnost za vrijeme „pauze“ od rutine života, i
- *Outdoor* turisti, koji žele aktivniji i uzbuđenijima ispunjeni odmor (bicikliranje, kajakaštvo, jamarenje (spuštanje u jame), *climbing*, pješaćenje, i drugo).

1.4. STRATEŠKE TEME AKCIJSKOG PLANA

Održivi razvoj turizma zahtijeva proces planiranja i upravljanja različitim interesima kroz održivi i strateški oblik razvoja, a planiranje je, samo po sebi, višedimenzionalno i integrativno. Stoga ovaj Akcijski Plan predstavlja temeljni dokument kojim se, polazeći od analize stanja u gradu Dubrovniku i gradskim ruralnim područjima, te temeljem nalaza SWOT analize (identifikacije ključnih snaga i slabosti te mogućnosti i prepreka), definiraju temeljne strateške odrednice i prioritete organiziranja održivih turističkih aktivnosti u gradu Dubrovniku i njegovim ruralnim područjima ciljanim aktivnostima kroz četiri definirana tematska područja:

1. Okoliš,
2. Mobilnost,
3. Kultura i nasljeđe, i
4. Inovacije i profesionalne vještine.

U okviru teme **Okoliš** obrađuje se okoliš kao resurs za razvoj, utjecaj integriranih aktivnosti na okoliš, zastupljenost komunalne infrastrukture za razvoj ruralnog turizma i procjena utjecaja koje ove aktivnosti imaju na okoliš, a u svrhu očuvanja okoliša i njegovog korištenja prema načelima održivog razvoja.

Tema **Mobilnost** usmjerena je prema pristupačnosti, odnosno dostupnosti područja koja se proučavaju, putnicima i vozilima na bilo koji način: kopnom – cestovnom mrežom, željeznicom, javnim i/ili privatnim prijevoznim sredstvima, i slično, zrakom i/ili morem.

Tema **Kulture i nasljeđa** usredotočena je na detektiranje i primjenu relevantnih sastavnica baštine u svrhu razvoja, te potom i promicanje novih turističkih područja. Cilj je uspostaviti i osnažiti važnost kulture i nasljeđa u smislu afirmacije kulturnog identiteta područja oko grada Dubrovnika u kontekstu suvremenog turističkog razvoja koji se temelji na kulturi i baštini, te trendovima u kulturi i novim načinima korištenja baštine.

Unutar teme **Inovacija i profesionalnih vještina** cilj je povećanje znanja i vještina turističkih dionika i ostalih zainteresiranih aktera za upravljanjem održivim turizmom. To će se provoditi kroz unaprjeđenje strateškog planiranja i upravljanja, pripremu i provođenje projekata usmjerenih prema prepoznatljivosti i povećanju turističke ponude na lokalnoj razini, odnosno područja oko grada Dubrovnika, potom korištenjem održivih pristupa u turističkom planiranju i upravljanju izradbom akcijskih planova za razvoj turizma, intenziviranjem međusobne i međunarodne suradnje, odgovarajućim pozicioniranjem u europskom kontekstu, kao i predlaganjem novih modela turističke ponude i njezinom provedbom.

1.5. DEFINICIJA INTEGRIRANOG I ODRŽIVOG TURIZMA

Prema podacima mreže Svjetske turističke organizacije (UNWTO) **održivi turizam** može se definirati kao: „*Turizam koji brine o svojim sadašnjim i budućim gospodarskim, društvenim i okolišnim utjecajima, zadovoljavanju potreba posjetitelja, industrije, okoliša i lokalne zajednice.*” (<http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>).

Integrirani turizam može se definirati kao onaj koji je izričito povezan s mjestima u kojima se događa, i koji, u praktičnom smislu, ima jasne veze s lokalnim resursima, aktivnostima, proizvodima, proizvodnjom i uslužnim djelatnostima, te participativnom lokalnom zajednicom (Tove Oliver & Tim Jenkins, *Sustaining Rural Landscape: The Role of Integrated Tourism*, Vol. 28, Issue 3, 2003, Routledge: Taylor & Francis Group, str. 293-307).

1.6. ZAŠTO PLANIRATI

Ruralni turizam u gradu Dubrovniku počeo se razvijati nakon 2001. godine, no usprkos nizu zasebnih inicijativa nije vidljiv sustavni pristup uključivanju ove vrste turističke ponude u cjelokupni razvoj grada Dubrovnika.

S obzirom na znatni pritisak i ograničene kapacitete prihvatljivosti turista u staru gradsku jezgru, posebno tijekom ljetnih mjeseci, i izuzetne prirodne i kulturne resurse za razvoj turizma u rubnim ruralnim naseljima grada Dubrovnika, ovim Akcijskim Planom pripremio se okvir i definirane su ključne aktivnosti koje bi se trebale pokrenuti u sljedećih nekoliko godina u širenju turističke ponude grada Dubrovnika kroz razvoj integriranih i održivih turističkih aktivnosti.

Osnova turističke ponude ruralnih naselja grada Dubrovnika su kulturno-povijesni spomenici (posebno crkve i ljetnikovci), sačuvana izvorna kultura života i rada stanovništva (folklor, tradicijski zanati, tradicijski proizvodi), enogastronomija, avanturistički sadržaji i iznimno očuvan prirodni okoliš (Arboretum Trsteno, krajolik Rijeke Dubrovačke, Elafitski otoci) koji, svi zajedno, čine temelj budućeg razvoja turizma na ruralnim područjima oko grada Dubrovnika. Međutim, sama ponuda ne zadovoljava ni opsegom ni sadržajem.

Danas je u gradu Dubrovniku aktivno 12 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava od kojih većina njih nudi usluge prehrane i/ili kušanja (Elafiti 4, Gromača 4, Osojnik 3 i Orašac 1).

Ograničavajući čimbenici turističkog i ukupnog razvoja ruralnih dijelova grada Dubrovnika su:

- nedakevatna komunalna infrastruktura za razvoj ruralnog turizma,
- nedostatak turističke infrastrukture (npr. postoji samo jedna biciklistička staza),
- neodgovarajuća prometna dostupnost pojedinih područja,
- nedostatak povezanost turističke ponude i popratnih djelatnosti koje bi imale značajan učinak na razvoj turizma (npr. potencijali za ekološku poljoprivrednu proizvodnju autohtonih poljoprivrednih kultura),
- skromna postojeća turistička ponuda, a pojedini lokaliteti s turističkim potencijalom su zapušteni i neiskorišteni (npr. Napoleonov put u Gornjim Selima, ljetnikovci, sakralne građevine na Elafitima, zaštićeni krajolici na području Rijeke Dubrovačke),

- nije izrađen objedinjeni i sveobuhvatni katalog ponude ruralnog turizma na području grada Dubrovnika,
- nedovoljan broj smještajnih kapaciteta obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG-ova),
- bavljenje seoskim turizmom kao popratnom djelatnošću što umanjuje kvalitetu i bogatstvo sadržaja ponude,
- nedovoljna suradnja lokalnih i regionalnih aktera relevantnih za razvoj ruralnog turizma,
- turističku ponudu promoviraju i oblikuju svaki posebno turistička seljačka obiteljska gospodarstva, turističke agencije, udruge i turističke zajednice, i
- ne postoji odgovarajuća koordinacija institucija koje provode edukaciju različitih sudionika u turizmu.

Da bi se objedinila nastojanja i definirali prioriteti nužna je međusobna suradnja i sustavna komunikacija između grada Dubrovnika, Dubrovačko-neretvanske županije, obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i restorana, udruga, turističkih zajednica, turističkih agencija, hotela i poljoprivrednih zadruga kako bi se maksimalizirali razvojni potencijali ruralnog područja i unaprijedila kvaliteta ukupne turističke ponude.

Ovaj Akcijski Plan iskorak je u planiranju budućih zajedničkih aktivnosti na osmišljavanju integriranog i održivog turizma u gradu Dubrovniku. Metodologija izrade predmetnog Akcijskog Plana temeljila se na standardima i alatima za izradu akcijskih planova koji se koriste u zemljama članicama EU, a primjenjuju se kao konkretne aktivnosti na provedbi ciljeva određenih od strane naručitelja.

Predmetni Akcijski Plan sastoji se od:

- Opisa područja,
- Strateškog i institucionalnog okvira unutar kojeg se planiraju akcije/djelovanja,
- Vizije, strateških ciljeva i specifičnih ciljeva/prioriteta po definiranim/odabranim temama, i
- Popisa ključnih aktivnosti s njihovim nositeljima, uključenim dionicima, izvorima financiranja i okvirnim sredstvima, ako ih je bilo moguće procijeniti, te referentnih indikatora (ETIS indikatori).

U ovaj Akcijski Plan uključeni su ETIS indikatori (The European Tourism Indicator System), koji su osmišljeni za predmetno, proučavano područje i služe za vođenje procesa nadgledanja, upravljanja i povećanja održivosti turističke destinacije. Oni su, svojevrsni, instrumenti koje je odabrala svaka destinacija i implementirala u svoje akcijske planove, a korisni su u praćenju kvalitete destinacije, za donošenje boljih i učinkovitijih upravljačkih odluka, čime se izravno utječe na odgovarajuće turističke politike. ETIS indikatori za područje oko grada Dubrovnika izvedeni su prema propisanim, definiranim uputama.

2. ANALIZA STANJA

Dubrovnik je grad na krajnjem jugu Republike Hrvatske i administrativno je središte Dubrovačko-neretvanske županije. Administrativni obuhvat Grada obuhvaća površinu od 144,32 km² (8,3% površine Županije). Dubrovnik je jedno od najvažnijih hrvatskih i svjetskih kulturno-povijesnih i turističkih središta, duge turističke tradicije, s brojnim kulturnim i prirodnim turističkim atrakcijama od kojih su najpopularnije: Dubrovačke zidine, Stradun, Lokrum, Elafitski otoci i Knežev dvor. Od 1979. godine Dubrovnik se nalazi na UNESCO-ovom popisu Svjetske baštine, a njegova stara gradska jezgra spomenik je nulte kategorije.

Prostor Grada svojim prirodnim raznolikostima i bogatom krajobraznom osnovom, te istaknutim vrijednostima graditeljske baštine u cijelosti se uvrštava u **posebno vrijedan prostor Republike Hrvatske**.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine broj stanovnika grada Dubrovnika, prigradskih naselja u zaleđu Grada i otoka u sastavu dubrovačkog arhipelaga iznosi 42.641 stanovnika, od čega u ruralnim gradskim naseljima živi 14.181 stanovnik pretežno starije životne dobi, a u samome gradu Dubrovniku njih ukupno 28.434. Broj stanovnika, u odnosu na 2001. godinu, pao je za 2.6%. Tendencija smanjenja broja stanovnika na dubrovačkom području posljedica je negativnih demografskih trendova (negativnog prirodnog prirasta i iseljavanja stanovništva). U navedenom razdoblju pad broja stanovnika zabilježen je u samom gradu Dubrovniku, ali i u prigradskim ruralnim naseljima grada (npr. Mrčevica, Čajkovica, Nova Mokošica, Osojnik), te osobito u naseljima na otocima (npr. Koločep, Lopud, Sustjepan, Suđurađ, Šipanska Luka, i druga).

Svoj ukupni gospodarski razvoj Dubrovnik temelji na turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima, prijevozu, pomorstvu i trgovini, a posljednjih godina promovira se i kao sveučilišni grad.

2.1. STRATEŠKI OKVIR OD ZNAČAJA ZA AKCIJSKI PLAN

Dinamiku razvoja ruralnih područja Dubrovačko-neretvanske županije određuje razvoj grada Dubrovnika kao gradskog, upravnog, administrativnog i razvojnog središta Županije. Od 1981. godine cijela područja okolnih naselja, kao i ona Rijeke Dubrovačke, uključena su u gradsko područje Dubrovnika čime dobivaju osobine prigradskih urbaniziranih područja. Zbog važnosti Dubrovnika kao razvojnog i turističkog središta Dubrovačko-neretvanske županije postoji potreba za društveno-gospodarskom preobrazbom dijela njegove okolice i stvaranja čvrste poveznice između grada i okolice.

Ove smjernice sadržane su i u Prostornom planu uređenja grada Dubrovnika iz 2005. godine. Grad se opredijelio za razvoj ekonomskih djelatnosti servisnih usluga i provođenje posebnih programa i projekata revitalizacije ruralnih područja Grada, zaleđa i otoka, kako bi se zadržalo stanovništvo i omogućio normalni životni standard (posao, stanovanje, i slično). Također, kao smjernica Prostornog plana uređenja grada Dubrovnika navedena je i potreba razvoja seoskog turizma u zaleđu i otočnog turizma na otocima.

Godine 2007. grad Dubrovnik je usvojio Strategiju razvoja grada Dubrovnika do 2020. godine koja postavlja vrlo ambiciozne razvojne ciljeve, između ostalog vezane i za integrirani teritorijalni razvoj i potporu razvoju ruralnih područja Grada.

Relevantni strateški dokument na razini Grada je i Program zaštite okoliša grada Dubrovnika za razdoblje 2012.-2015. godine. Ovim Programom Grad se kroz tri strateška cilja obvezao dugoročno planirati održivi razvoj turizma u samome Gradu, poticati ekološku poljoprivredu na svom području i omogućiti skladni razvoj urbanog sustava uz uzimanje u obzir prihvatnog kapaciteta okoliša. Nekoliko je ključnih mjera koje su predviđene Programom zaštite okoliša, a od važnosti za ovaj Akcijski Plan su:

- korištenje obnovljivih izvora energije na području Grada,
- edukacija poljoprivrednika o vođenju poljoprivrednih gospodarstava na održiv način s ciljem smanjenja emisija u okoliš te uzgoja autohtonih pasmina i korištenja sjemena i sadnica autohtonih biljaka,
- izgradnja sustava javnog vodovoda i odvodnje, i
- izgradnja sustava za prikupljenje i obradu otpada.

U veljači 2014. godine, grad Dubrovnik je pokrenuo izradu Kulturne strategije koja će uključiti analizu i preporuke za vrednovanje i održivo upravljanje kulturnom materijalnom i nematerijalnom baštinom ruralnih područja Grada.

Širi okvir nesrazmjera postojećih potencijala i ostvarenja u razvoju ruralnog turizma u gradu Dubrovniku vidljiv je i kroz pojedine strateške razvojne dokumente na razini Dubrovačko-neretvanske županije poput Županijske razvojne strategije za razdoblje od 2007. do 2013. Godine (ŽRS), Strategije razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje od 2012. do 2022. godine, Programa zaštite okoliša Dubrovačko-neretvanske županije iz 2010. godine i Strategije razvoja ljudskih potencijala za Dubrovačko-neretvansku županiju iz 2011. godine.

U ŽRS-u ruralni turizam obuhvaćen je pod Strateškim ciljem 1. Povećanje konkurentnosti gospodarstva u okviru Prioriteta 1.3. Razvoj turizma i turističke infrastrukture, mjera 1.3.6. Razvoj ruralnog turizma, ali se djelomično uklapa i u mjeru 1.3.3. Razvoj selektivnih oblika turizma. Svrha razvoja ruralnog turizma je produljiti turističku sezonu te očuvati autohtone proizvode i tradicionalne vrijednosti ruralnog prostora Dubrovačko-neretvanske županije, a cilj je povećati dohodak i broj poljoprivrednih gospodarstava koja se bave agroturizmom, te ponudu i kvalitetu smještajnih kapaciteta. ŽRS-om se u okviru ocjene kvalitete ukupne turističke ponude Dubrovačko-neretvanske županije kao problem navodi nedovoljna razvijenost ruralnog turizma u odnosu na razvojne mogućnosti, a trend rastuće potražnje za takvim oblicima turizma predstavlja priliku za jačanje ponude ruralnog turizma u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Mjerom 1.3.6. Razvoj ruralnog turizma predviđena je i izrada Programa razvoja ruralnog turizma Dubrovačko-neretvanske županije, no taj dokument još nije u procesu izrade.

Godine 2011. donesena je Strategija razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje od 2012. do 2022. godine, u kojoj je ruralni turizam definiran i obrađen kroz sljedeće faktore uspjeha:

- raspoloživost raznolikih oblika smještaja koji su integrirani u ruralni okoliš,
- visoki stupanj sigurnosti i čistoće,

- kvalitetna gastronomija s obveznim lokalnim i sezonskim elementima,
- ljepota ruralne scenografije,
- zaštita okoliša, i
- ljubaznost lokalnog stanovništva.

U 2011. godini pokrenut je projekt Valorizacija lokalnih resursa u cilju razvoja ruralnog turizma u Dubrovačko-neretvanskoj županiji i Hercegovini u okviru programa SeeNet kojim se potiče partnerstvo u jačanju lokalnog i regionalnog razvoja između talijanskih regija i regija zemalja Jugoistočne Europe, te jačanje njihovog razvoja povezivanjem poljoprivrede i turizma.

Županijski dokumenti koji neizravno podupiru održiv razvoj ruralnog turizma na području Dubrovačko-neretvanske županije su Program zaštite okoliša Dubrovačko-neretvanske županije i Strategija razvoja ljudskih potencijala Dubrovačko-neretvanske županije.

Programom zaštite okoliša Dubrovačko-neretvanske županije iz 2010. godine naglašava se privlačnost, očuvanost i ljepota krajolika i mora kao važnih resursa za razvoj svih oblika turizma. Ovim dokumentom se propisuju tri cilja i jedanaest mjera za postizanje održivog razvoja turizma čijom provedbom će se minimalizirati pritisci na okoliš. Razvoj ruralnog turizma u Dubrovačko-neretvanskoj županiji treba podupirati njihovo ostvarenje. Tri ključna cilja zaštite okoliša s aspekta razvoja turizma u Dubrovačko-neretvanskoj županiji uključuju:

1. zaštitu i unaprjeđenje svih resursnih potencijala i njihovo što potpunije valoriziranje,
2. uravnotežen razvoj turizma osmišljen na načelu održivosti, i
3. omogućavanje da turizam preuzme veću ulogu u podizanju kakvoće okoliša.

Očuvanje tradicionalnih, autohtonih vrijednosti kao bitne odrednice razvoja ruralnog turizma, naglašava se mjerom 11, koja glasi: *Ulagati prilikom investiranja u turizam u prilagodbu po namjeni postojećih ruralnih naselja poštujući načela zaštite kulturnih dobara i tradicionalne gradnje*. Njome su identificirani problemi nemogućnosti zapošljavanja na otocima Dubrovačko-neretvanske županije i rizik od siromaštva kojem je izloženo otočko stanovništvo. Turizam ima najznačajnije razvojne potencijale na ovome području te, stoga, i najveću mogućnost zapošljavanja i zadržavanja stanovništva na otocima. Strateškim ciljem 2: *Stvaranje boljih prilika za zapošljavanje* i Mjerom 2.2. *Podrška inicijativama vezanim uz zapošljavanje u ruralnim područjima i otocima* mogu se obuhvatiti aktivnosti koje će istovremeno jačati turističku ponudu, zapošljavanje i ukupni razvoj ruralnih sredina (npr. promoviranje razvoja ruralnog turizma i samozapošljavanja u turizmu, povezivanje i educiranje pružatelja turističkih usluga, lokalnih proizvođača vina i poljoprivrednih proizvoda, ugostitelja, hotelijera, itd.).

2.2. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PROVEDBU AKCIJSKOG PLANA

U gradu Dubrovniku poslove vezane za turizam, i ruralni turizam, obavlja Upravni odjel za poduzetništvo, turizam i more. U okviru svojih ovlasti Upravni odjel planira, potiče i promovira gradske gospodarske potencijale u Hrvatskoj i inozemstvu, koordinira i potiče razvitak tradicionalnih obrta, maloga i srednjeg poduzetništva na području Grada i surađuje s Hrvatskom gospodarskom komorom, Hrvatskom obrtničkom komorom, Hrvatskim fondom za privatizaciju, turističkim zajednicama, bankama, trgovačkim društvima, obrtnicima i ostalim udrugama i

institucijama u domeni poduzetništva, turizma i financija s područja Grada i Dubrovačko-neretvanske županije.

Tijekom 2007. godine grad Dubrovnik je osnovao Razvojnu agenciju grada Dubrovnika d.o.o. (DURA) kao stručnu, neprofitnu organizaciju koja pruža potporu u pripremi i provedbi domaćih i međunarodnih projekata od ekonomskog, društvenog i kulturnog značaja za razvoj grada Dubrovnika. DURA potiče suradnju svih relevantnih dionika za razvoj Grada, osobito iz javnog i privatnog sektora, te na taj način jača i promovira participativni pristup u upravljanju razvojem Grada. Jedan od ciljeva DURA-e je i poticanje razvoja ruralnog turizma. U sklopu projekta „Ruralni razvoj Dubrovačkog primorja i Elafitskog otočja“ osnovana je Radna grupa za razvoj ruralnog turizma, uspostavljena je baza podataka postojećih i potencijalnih seoskih domaćinstava, osmišljen je plan manifestacija i kulturnih događanja, osigurano je pružanje edukativnih, savjetodavnih i informativnih usluga obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i unaprijeđena je komunalna infrastruktura (npr. elektrifikacija seoskih domaćinstava primjenom solarne energije u mjestu Do na otoku Šipanu).

Partner u poticanju razvoja ruralnog turizma na širem području Županije je i DUNEА (Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije. U sklopu svojih aktivnosti DUNEА podržava razvoj ruralnog turizma kroz edukaciju i aktivnosti vezane za promoviranje putem internet promocije i kataloga domaćinstava. DUNEА sudjeluje i u kreiranju i predlaganju projekata prema fondovima EU, kao što je, na primjer, već završeni projekt „Razvoj ruralnog turizma u južnoj Dalmaciji i pograničnom području BiH“.

Turistička zajednica grada Dubrovnika kroz Ured za ruralni turizam aktivno sudjeluje u osmišljavanju i organiziranju manifestacija za održavanje tradicije kojima se promovira ruralni turizam (npr. Uskrs u Primorju, svadbeni običaji u Dubrovačkom Primorju i Gornjim Selima Dubrovačkog Primorja) i promocija ponude seoskih domaćinstava na području grada Dubrovnika.

U sklopu Hrvatske gospodarske komore, Županijske komore Dubrovnik, vrlo aktivno djeluje Strukovna grupa pružatelja usluga u seljačkim obiteljskim gospodarstvima kao neformalna organizacija. Strukovna grupa okuplja sva seljačka domaćinstva registrirana na području Dubrovačko-neretvanske županije. Osnovne aktivnosti ove Grupe su pružanje informacija o novostima u zakonskim propisima vezanima za poslovanje seljačkih domaćinstava, izrada prijedloga za poboljšanje zakonske regulative za seoski turizam, održavanje edukativnih radionica, pružanje servisnih informacija, i drugo.

Na području grada Dubrovnika unazad nekoliko godina osnivaju se udruge građana koje svojim aktivnostima potiču očuvanje i promociju lokalne tradicije i običaja, zaštitu kulturnog nasljeđa i unaprijeđenje održivog razvoja ruralnih naselja. Primjer takvih udruga su: Udruga Bosanka osnovana 2008. godine, Udruga „Dubrovački primorski svatovi“ osnovana 2010. godine sa sjedištem u Mrčevu s ciljem obnavljanja i čuvanja folklorne, etno i gastro baština Dubrovačkih Gornjih Sela i Udruga „DEŠA-DUBROVNIK“ osnovana 1993. godine čija je misija bila pomoć ženama žrtvama rata i njihovim obiteljima, a danas aktivno sudjeluje u razvojnim projektima u koje su uključene i žene s ruralnog područja, kao i žene poduzetnice u seoskom turizmu.

2.3. OKOLIŠ

Geografska obilježja prostora grada Dubrovnika karakterizira tipični kraški prostor s malo obradive zemlje koji se sastoji od nevisokih planina u unutrašnjosti i obale. Ruralna područja određuje tipični krško-dinarski prostor koji gravitira gradu Dubrovniku, a kojega čini niži priobalni dio i više brdovito zaleđe. Posebnost je skupina vapnenačko-dolomitskih Elafitskih otoka koje odlikuje bujna suptropska vegetacija i atraktivne plaže.

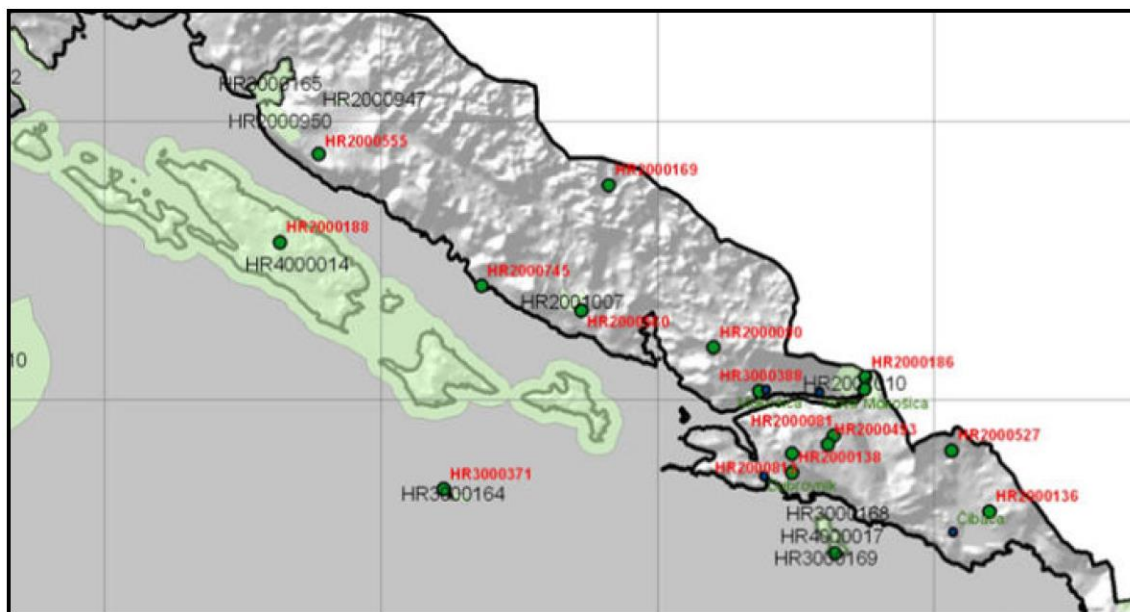
Klima je sredozemna s najviše oborina krajem jeseni i početkom zime. Prosjek godišnjeg broja sunčanih dana je od 111 do 116. Česta je pojava ljetnih suša koja katkad ima negativan utjecaj na biljni pokrov i tradicionalne kultivirane vrste poput vinove loze i maslina. Prosječno je 88 dana godišnje s jakim vjetrom (iznad 12.3 m/s), a prevladavaju bura i jugo.

Područje grada Dubrovnika pripada euromediterranskoj zoni jadranskog dijela mediteranske regije što je odredilo razvoj tipičnih mediteranskih šumskih vrsta (npr. hrast crnika, crni jasen, alepski bor) i degradiranih šumskih zajednica makije i gariga. Florističkim bogatstvom ističu se otoci Lokrum (405 vrsta), Šipan (555 vrsta), Koločep (444 vrsta) i Lopud (427 vrsta). Arboretum Trsteno na prostoru od 25 hektara objedinjuje vegetaciju šume hrasta medunca, alepskog bora i čempresa, vegetaciju makije, te priobalne stijene. U prirodne ljepote ubrajaju se i zaštićeni krajolik Rijeke Dubrovačke i rijeka Omblu. Postoje i dva spomenika prirode – Gromačka špilja i Močiljska špilja.

Ljekovite i aromatične biljke koje rastu u ruralnim naseljima grada Dubrovnika su rujevina, kadulja, bosiljak, lavanda, majčina dušica i lovorov list. Na otočiću Lokrumu nalazi se botanički vrt koji broji oko 800 vrsta biljaka, a otočić je i stanište više od 150 vrsta ptica selica. Zaštićen je kao posebni rezervat šumske vegetacije i pod zaštitom je UNESCO-a. Lokalna posebnost i endemičnost su majkovske kornjače koje se mogu pronaći samo u kraškim lokvama smještenima u selu Majkovo.

Predložena je zaštita Elafitskih otoka, parka oko renesansnog dvorca Skočibuha na Šipanu, akvatorija otoka Lokruma, perivoja Gjorgjić-Mayuri na Lopudu, kompleks vrtnog prostora Pile-Baninovo i Bat-Zaton.

Karta 2. Ekološka mreža na širem području oko grada Dubrovnika

Izvor: Pregledna karta područja ekološke mreže Južna Dalmacija (Prilog 3. Uredbe o proglašenju ekološke mreže Republike Hrvatske)

Na razini grada Dubrovnika upravni, stručni i administrativni poslovi iz područja zaštite okoliša su u djelokrugu rada Upravnog odjela za urbanizam, prostorno planiranje i zaštitu okoliša. Njegove zadaće su, između ostalog, praćenje stanja okoliša, prikupljanje podataka, te vođenje i održavanje baza podataka o okolišu, sudjelovanje u izradi planskih i programskih dokumenata vezanih za zaštitu okoliša, i slično. Pojedina pitanja zaštite okoliša na području Grada rješavaju se i u okviru Upravnog odjela za komunalne poslove i mjesnu samoupravu, Upravnog odjela za promet, stanogradnju i razvojne projekte, te Upravnog odjela za poduzetništvo, turizam i more. Relevantni strateški dokument na razini Grada je Program zaštite okoliša grada Dubrovnika za razdoblje 2012.-2015. godine.

Na području grada Dubrovnika ne postoji sustavno i cjelovito praćenje stanja okoliša već kakvoću pojedinih okolišnih sastavnica, periodično i djelomično, prate pojedina tijela odgovorna za njihovo upravljanje (npr. Vodovod d.o.o., Čistoća d.o.o., Zavod za javno zdravstvo, Županijski operativni centar, i ostali).

Zrak

Najznačajniji izvor onečišćenja zraka su emisije onečišćujućih tvari iz cestovnih motornih vozila, osobito u razdoblju pojačanog turističkog prometa od lipnja do rujna. Ostali izvori onečišćenja zraka su neuređena odlagališta otpada, freoni iz rashladnih uređaja i neadekvatni kanalizacijski ispusti.

Vodoopskrba i odvodnja

Na području grada Dubrovnika postoje dva javna vodoopskrbna sustava: vodoopskrbni sustav Dubrovnik i vodoopskrbni sustav Zaton-Orašac-Elafiti. Grad Dubrovnik, s naseljima Mokošica, Sustjepan, Komolac i Bosanka opskrbljuje se pitkom vodom iz izvora rijeke Omble u Komolcu, a

vodoopskrbni sustav Zaton-Orašac-Elafiti iz izvora Plata. Ruralni dijelovi grada Dubrovnika uglavnom su nepokriveni vodoopskrbnom mrežom.

Na sustav odvodnje priključeno je 70% stanovnika grada Dubrovnika što je iznad županijskog prosjeka. Međutim, kanalizacijski sustav uspostavljen je samo u Dubrovniku i Mokošici, pa je unaprjeđenje kanalizacijskih sustava nužno. U ruralnim područjima gdje nema kanalizacijskih sustava otpadne vode se, bez prethodnog pročišćavanja, ispuštaju u septičke jame, te dalje u jarke, kanale, obalno more i podzemlje.

More

Programom stalnog praćenja mora od 1986. godine na obalnom području Grada kontinuirano se prati kakvoća mora za kupanje tijekom kupališne sezone od svibnja do listopada. More se na svim obalnim dijelovima grada Dubrovnika ocjenjuje visokom kakvoćom, odnosno podobnim za kupanje.

Otpad

Plan gospodarenja otpadom je provedbeni dokument kojim se definiraju načini upravljanja otpadom na području grada Dubrovnika do 2015. godine. Najvažniji projekti koji se planiraju realizirati do 2015. godine obuhvaćaju uvođenje sustava odvojenog prikupljanja otpada na izvoru nastanka, izgradnju 42 zelena otoka, od čega 28 u naselju Dubrovnik, izgradnju reciklažnih dvorišta, sanaciju i sprječavanje pojave ilegalnih odlagališta, sanaciju postojećeg odlagališta otpada Grabovica i izgradnju pretovarne stanice. Komunalni otpad iz svih naselja grada Dubrovnika prikuplja poduzeće Čistoća d.o.o. Dubrovnik. Na rubnim područjima grada Dubrovnika postoji pet ilegalnih odlagališta otpada koje je potrebno sanirati.

Tlo

Potencijali poljoprivredne proizvodnje u ruralnim područjima Grada smanjeni su zbog nepostojanja sustava navodnjavanja. Plan navodnjavanja za područje Dubrovačko-neretvanske županije navodi 1.420,4 ha poljoprivrednih površina I. kategorije pogodnih za navodnjavanje koje se uglavito nalaze na području Komolca i na Elafitima (npr. Šipansko polje).

2.4. MOBILNOST

Mobilnost se ogleda u prometnoj povezanosti destinacije s tržištima. Okosnicu prometne povezanosti čini kopneni, zračni i morski promet. Područje grada Dubrovnika prometno je povezano kopnom, zrakom i morem.

Kopnena povezanost područja grada Dubrovnika čini državna cesta D8 (Jadranska magistrala) koja je položena uzduž obale čitavom dužinom Grada. Sva naselja vezana su na tu prometnicu direktnim vezama ili posebnim cestovnim odvojcima. Državna cesta D8 prati obalnu konfiguraciju, izgradnjom mosta premošćuje Rijeku Dubrovačku, ide ka Zatonskom zaljevu i dalje kroz priobalna naselja. Osim D8 u državne ceste ubraja se i cesta koja povezuje državnu luku otvorenu za javni promet s državnom cestom D8, odnosno trasa most dr. F. Tuđmana – Sustjepan – Luka Dubrovnik u Gružu (D-420). Cesta za Luku je istovremeno i dio urbane cestovne mreže Dubrovnika. Ostale ceste su kategorizirane kao nerazvrstane i povezuju

unutrašnja naselja u zaleđu obale s cestama više kategorije, neovisno radi li se o županijskim ili državnim cestama.

Tablica 3. Nerazvrstane ceste na području grada Dubrovnika

Nerazvrstane ceste	Dužina u km
Lozica – Mokošica – Komolac – Sustjepan	10,88
Osojnik – Stara Mokošica	7,59
Gajine – Dubravica – Slano – Trsteno (D8)	6,62
Ridica – Mravinjac – Mrčevo – Kliševo – Gromača – Ljubač	10,67
Gromača – Orašac	4,14
Šumet – Brgat	3,49
Bosanka – Žarkovica	1,32
Šipanska Luka – Suđurađ	5,24

Povezanost središta grada Dubrovnika s njegovim ruralnim područjem i naseljima provodi se, uglavnom, odgovarajućim brojem redovitih autobusnih linija javnog gradskog/prigradskog prijevoza, dok je međusobna povezanost naselja javnim prijevozom minimalna. U ruralnim područjima postoje parkirališne zone za prihvat turističkih autobusa i osobnih automobila koji posjećuju seoska domaćinstva.

Pomorski promet obavlja se putem Luke Dubrovnik i stare gradske luke u povijesnoj jezgri, te na Elafitima, kao i sezonski na otoku Lokrumu i naseljima na obali (Brsečine, Trsteno, Orašac i Zaton). Luka Dubrovnik organizirana je kao međunarodna (državna) i lokalna luka otvorena za javni promet, a luka u povijesnoj jezgri ima status županijske luke otvorene za javni promet. Sve ostale luke imaju status lokalne luke (Šipanska Luka, Suđurađ, Lopud, Koločep/Donje Čelo i Gornje Čelo, Lokrum, Brsečine, Trsteno, Orašac, Zaton, Mokošica, Komolac i Sustjepan). Luka Dubrovnik je posebno zanimljiva kao putnička luka, posebno nakon intervencije u prostoru kojim je omogućen prihvat brodova na redovnim linijama i turističkih na kružnim putovanjima. Za turistički pomorski promet na području Dubrovnika od važnosti je ACI Marina Dubrovnik smještena u Komolcu otvorena tijekom cijele godine.

Pomorska povezanost grada Dubrovnika i Elafitskih otoka temelji se na redovitim brodskim linijama (trajekt) tijekom cijele godine, dok se u turističke svrhe promet između grada Dubrovnika i Elafita, kao i između elafitskih otoka, događa i privatnim brodovima, brodicama, čamcima, te kajacima.

Zračna luka Dubrovnik (Čilipi – sekundarna međunarodna zračna luka 4E kategorije) nalazi se izvan granica grada Dubrovnika, premda u najvećoj mjeri služi za potrebe Dubrovnika. Broj putnika koji godišnje prolaze kroz Zračnu luku Dubrovnik u posljednjih je pet godina redovito iznad milijun i u stalnom je porastu. Osim redovitih letova, od važnosti su i čarter letovi. U Dubrovnik zrakoplovom uglavnom dolaze strani gosti. Od 2008. godine službeno je u funkciji heliodrom „Dubrovnik“ koji se prvenstveno koristi za hitni transport životno ugroženih pacijenata iz Opće bolnice Dubrovnik u ostale hrvatske kliničke centre.

Trenutno su u gradu Dubrovniku pokrenute inicijative na pripremi biciklističkih staza. Uz već pokrenute aktivnosti IPA ADRIATIC projekta „MOVE IT“, u okviru kojega je započela izgradnja biciklističke i pješačke staze u gradu Dubrovniku, postoje i pripremljeni projekti kao i projektne ideje za još nekoliko lokacija koje bi doprinijele razvoju ruralnog turizma u rubnim naseljima grada Dubrovnika.

Primjeri takvih inicijativa su:

- osmišljavanje i realizacija biciklističkih staza u Gornjim i Donjim Selima,
- osmišljavanje i realizacija biciklističke staze na otoku Šipanu od Šipanske Luke do Suđurđa, i
- osmišljavanje i realizacija pješačkih staza po Elafitskim otocima.

Mobilnost je, osim prometne povezanosti, potrebno sagledati i kroz još jednu komponentu, a to je dostupnost turističkih objekata i sadržaja prvenstveno za osobe s posebnim potrebama (osobe s invaliditetom). Dostupnost je mjera ili takvo stanje koje svim osobama, uključujući i one s invaliditetom, omogućuje korištenje (na fizičkoj, vizualnoj, slušnoj i/ili kognitivnoj razini) različitih resursa. Dostupnost se, kada je potrebno, treba postići kroz dizajn i prilagodbu koji uzimaju u obzir sve oblike invalidnosti. Dostupnost obuhvaća pristup fizičkim objektima, građevinama i sredstvima javnog prijevoza, te pristup informacijama i komunikacijama uključujući informacije i komunikacije kao i pomoćnu tehnologiju. Na području grada Dubrovnika, gdje postoji razvijena ponuda ruralnog turizma i organizirana turistička seoska obiteljska gospodarstva, turistički objekti i sadržaji nisu prilagođeni osobama s invaliditetom, stoga postoji potreba da se minimalni broj objekata prilagodi osobama s posebnim potrebama.

2.5. KULTURA I BAŠTINA

U okviru teme kulture i baštine proučavani su kultura i baština, odnosno materijalni i nematerijalni kulturni resursi zadanog područja.

Ruralna područja, koja su predmet ovog Akcijskog plana, također obiluju vrijednom kulturnom baštinom, neka od njih nije dovoljno istražena i/ili valorizirana, međutim izdvojena je ona baština, na svakom od proučavanih područja, koja predstavlja važnu resursnu osnovu za kvalitetni razvoj ruralnog turizma na tome području.

Osim materijalne kulturne baštine od važnosti je i ona nematerijalna. U nju se ubrajaju tradicionalne manifestacije, festivali, vjerska događanja, raznovrsne priredbe i drugo, koji imaju lokalnu i županijsku važnost, te tako čine potencijalno važne (kulturno) turističke proizvode, a nekima od njih vrijednost je veća i važnija jer se događaju izvan glavne turističke sezone.

Temeljem raspoložive kulture i baštine ruralno područje grada Dubrovnika ima potencijala za konkurentsku prednost u unificiranoj i globaliziranoj turističkoj ponudi. Uključivanje kulture i baštine ima pozitivan gospodarski i društveni učinak, gradi i naglašava identitet, pomaže u očuvanju kulturne baštine, pruža potporu kulturi i pomaže obnovu turizma.

Kulturno-povijesno nasljeđe predmetnog (proučavanog) područja (prostora) obuhvaćeno ovim Akcijskim Planom predstavlja značajni turistički potencijal i vrijednost za razvoj turizma. Jedan veći broj kulturne baštine spomenutog područja je sistematiziran prema „Registru kulturnih

dobara Republike Hrvatske“, a određeni broj je evidentiran. Kulturna baština područja oko grada Dubrovnika obuhvaća:

- **Kulturno-povijesne spomenike:**
  - arheološka nalazišta,
  - spomeničke cjeline,
  - memorijalna područja i građevine,
  - urbane cjeline,
  - pojedinačne sakralne građevine (crkve), i
  - pojedinačne profane zgrade i građevine (vile, hoteli, i drugo),
- **Kulturu života i rada (folklor),**
- **Manifestacije (kulturne, vjerske i popularno-zabavne), i**
- **Kulturne i vjerske ustanove (muzeji).**

Veći broj različitih kategorija kulturno-povijesnog nasljeđa nije, ili je samo djelomično, prilagođen za turističke posjete, odnosno za uporabu u turističke svrhe, kao svojevrsni (kulturno) turistički proizvodi, što predstavlja izraziti nedostatak u organizaciji integrirane, cjelovite turističke ponude proučavanog područja. U Tablici 4 izdvojeni su pojedinačni primjeri kulturne baštine kao potencijali za uključivanje u turističku ponudu.

Tablica 4. Kulturna baština područja oko grada Dubrovnika

Područje	Kulturno-povijesni spomenici					
	Arheološka nalazišta	Spomeničke cjeline	Memorijalna područja i građevine	Urbane/ /ruralne cjeline	Pojedinačne sakralne građevine (crkve)	Pojedinačne profane zgrade i građevine (vile, hoteli i drugo)
Gromača	-	-	-	-	-	-
Ljubač	-	-	-	-	-	-
Mrčevo	Crkva Sv. Šimuna Jude sa stećcima, Kručica, Gomila, Slivje	-	-	-	-	-
Kliševo	-	-	-	-	Crkva Sv. Mihovila	-
Mravinjac	Gomila, Osoje, Dugaje, Ivanova Glavica	-	-	-	-	-
Ridica	-	-	-	-	-	-
Osojnik	-	-	-	-	-	-
Zaton	-	Ljetnikovci obitelji Gučetić, Menčetić, Sorkočević, Saraka i Lukačević	-	-	-	-
Orašac	-	Dvorac Arapovo (Soderini)	-	-	Župna crkva Gospe od Orašca sa slikama Sv. Marije i Sv. Ivana Krstitelja (registrirane na listi	-

					zaštićenih dobara Ministarstva kulture RH)	
Trsteno	Arheološki nalazi i stećci	Ljetnikovac Gučetić-Gozza	-	-	-	-
Brsečine	-	Ljetnikovci Cvijete Zuzorić i obitelji Ohmučević- Bizzaro	-	-	Crkva Sv. Đurđa i kapelica Sv. Stjepana, Crkva Sv. Spasa, Crkva Sv. Ane	-
Koločep	-	Tvrđava Kaštio	-	-	Crkva Blažene Gospe, Crkva Sv. Antuna Opata (Kaštio), Crkva Sv. Trojstva (zaseok Mačus), Crkva Sv. Antuna Padovanskog (Gornje Čelo), Crkva Sv. Nikole na groblju	Stambene cjeline
Lopud	-	Utvrd Sutvrač	-	-	24 crkve, među njima i one dominikanaca i franjevac, Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, Crkva Sv. Ivana	Villa „Vesna“ i Hotel „Grand“
Šipan (Sudurad)	-	42 ljetnikovca, Knežev dvor u Šipanskoj Luci, Ljetnikovac Vice Stjepovića- Skočibuhe u Šipanu	-	-	34 crkve, Šipan Crkva Sv. Stjepana Prvomučenika u Sudurđu u Šipanskoj Luci, Crkva Sv. Duha u Šipanskoj Luci	-
Bosanka	Arheološki lokaliteti Bosanka: crkva Sv. Srđa, Gradac, Mali Gradac, Gomila i Gomila više Dalića	Fortifikacijski krajolik Bosanka: Tvrđava Imperial, Streljački poligon (Streljana), Utvrd Delgorgue na Žarkovici i Utvrd Strinčjera	-	Ruralna cjelina Bosanka: Crkva Sv. Spasa, Kompleks Ruskovina, Kuća Milosavić, Kuća Pulitika, Kuća Paskojević i Križ na Srđu, plato Srđ	-	-
Rožat	-	Ljetnikovac Rastić	-	-	Franjevački samostan s klaustrom i crkvom Pohodnja	-

					Blažene Djevice Marije	
Komolac	-	-	-	-	Crkva Sv. Duha	-
Mokošica	-	-	-	-	-	-

Nematerijalna baština na području ruralnih naselja grada Dubrovnika obuhvaća 39 manifestacija/događanja, od kojih se njih 7 više-manje temelji na tradicionalnoj kulturi. Od manifestacija/događanja najveći je broj koncerata klasične glazbe, potom onih u izvedbi lokalnih glazbenika (limena glazba) i nacionalnih izvođača/pjevača, te prigodnih turističkih, uglavnom ljetnih zabavnih događanja (tzv. noći). Manifestacije/događanja koje se temelje na tradicionalnoj lokalnoj kulturi su slavljenja Velike Gospe (proslave na otocima Koločepu i Lopudu), lokalnih svetaca/svetica zaštitnika mjesta/naselja (Sv. Stjepan, Šipan i Zaton; Gospa od Orašca, Orašac; Gospa od Karmena, Suđurađ na Šipanu), Uskrsa (manifestacija „Uskrs u Primorju“ u Mrčevu i Ljubachu – Gornjim Selima, koja je jedina izvorna tradicionalna manifestacija) i festivalima folklora (Osojnik). U čuvanju i promicanju nematerijalne kulturne baštine osobito su aktivne udruge i kulturno-umjetnička društva, a kao dobri primjeri ističu se „Dubrovački primorski svatovi“ o kojima se brine istoimena Udruga i „Priče iz salačkih komina“ u organizaciji KUD-a „Sv. Juraj“ iz Osojnika.

Kulturna i baštinska resursna osnova za razvoj ruralnog turizma proučavanih područja je bogata, raznolika, vrijedna i rasprostranjena, međutim nije u dovoljnoj mjeri valorizirana, nisu izdvojeni njezini razvojni potencijali i, zapravo, nije u cijelosti ni inventarizirana, odnosno ne postoji odgovarajući registar resursa, mogućnosti i uvjeta njezinog održivog korištenja. Zamjetan je nedostatak istraživanja, praćenja i vrednovanja kulturne baštine, te njezino prezentiranje. Kako bi baština i nasljeđe dobili odgovarajuću ulogu u razvoju ruralnih područja oko grada Dubrovnika, potrebno je ponovno učiniti njihovu inventarizaciju, a potom i valorizaciju, temeljem kojih će biti moguće osmisлити, odnosno predložiti načine njihova očuvanja, održivog korištenja i upravljanja.

2.6. INOVACIJE I PROFESIONALNE VJEŠTINE

Turistička ponuda u ruralnom turizmu oko grada Dubrovnika gradi se na postojećem potencijalu što uključuje: nekretnine, poljoprivrednu proizvodnju, pojedine vještine ili znanja kao što su tradicijsko zanatstvo, izrada narodnih instrumenata, folklor, običaji, lov, ribolov, konjaništvo, i slično, ili, pak, iskorištavajući resurse položaja domaćinstva ili njegove bliže okolice kao što su posebno vrijedan prirodni položaj (zaštićeni krajolik, kultivirani krajolik, park prirode ili nacionalni park), ili položaj unutar vrijedne i zaštićene arhitektonske i kulturne cjeline. Kako i na koji način će se taj potencijal iskoristiti i od njega učiniti atraktivna turistička ponuda ovisi o inovativnosti i razrađenoj ideji potencijalnog pružatelja turističkih usluga na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu i prepoznavanju oko čega se može graditi buduća ponuda ruralnog turizma.

Inovativnost je sposobnost činjenja nečega na nov način. U poslovanju to je spontani ili sustavni postupak ostvarivanja unaprijeđenja koja vode korisnim pozitivnim promjenama i povećanju vrijednosti rada.

Inovativnost ruralnog turizma područja oko grada Dubrovnika temelji se na iskorištavanju tradicijske (ambijentalne) arhitekture, tradicijske gastronomije i na folkloru, temeljem čega se gradi turistička atraktivnost referentnog područja kako pokazuju primjeri brojnih ljetnikovaca, potom izvrsni primjeri sakralne arhitekture (brojne crkve i kapele), zatim tradicionalne manifestacije od kojih je najpoznatija „Uskrs u Primorju“, koja se održava svake godine za vrijeme Uskrsa u Gornjim Selima Mrčevu i Ljubaču, ili, pak, Dječji festival koji se događa u Osojniku (Donja Sela).

Profesionalne kompetencije predstavljaju usvojena znanja i vještine, te pripadajuću samostalnost i odgovornost za obavljanje poslova, odnosno pružanja usluga u ruralnom turizmu. Profesionalnim kompetencijama stječu se praktična znanja potrebna za vođenje turističkog seoskog obiteljskog gospodarstva koje organizira dodatne turističke usluge. Kompetencije znače osposobljavanje za djelotvorno upravljanje svim procesima kreiranja ponude na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu i iskorištavanje raspoloživih resursa na gospodarstvu, te njihovo stavljanje u ekonomsku funkciju. Također, kompetencije omogućuju stjecanje znanja i vještina za administrativno vođenje turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava kao što je računovodstvo, obračun poreza, izdavanje računa i registracija objekata. Nadalje, kompetencije omogućuju stjecanje vještina u komuniciranju s tržištem i usvajanje učinkovitih alata prodaje proizvoda i usluga.

Turistička seoska obiteljska gospodarstva područja oko grada Dubrovnika kontinuirano su stjecala poslovne kompetencije, znanja i vještine kroz seminare i radionice koje su organizirali Hrvatska gospodarska komora Županijska komora Dubrovnik, DUNEA – Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije i grad Dubrovnik.

Neki od uspješnih obrazovnih programa koji su bili ponuđeni usmjereni su na stjecanje novih znanja vezanih uz dobre higijenske prakse, načine uređenja prostora za potrebe turizma i pripremu tradicionalnih specijaliteta temeljenih na lokalnim poljoprivrednim proizvodima.

3. SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
1. Okoliš - raznolikost i očuvanost biljnih i životinjskih vrsta, te velike površine zaštićenih prirodnih područja - postoje ključni strateški dokumenti zaštite okoliša na županijskoj i gradskoj razini - visoka kakvoća mora za kupanje - veliki broj sunčanih dana godišnje dobar je preduvjet za korištenje solarne energije - potencijali za ekološkom proizvodnjom autohtonih poljoprivrednih kultura kojima bi se mogla unaprijediti kvaliteta turističke ponude ruralnih područja 2. Mobilnost - izvrsna zračna i pomorska povezanost Dubrovnika s emitivnim tržištima - dobra cestovna infrastruktura koja povezuje grad Dubrovnik s referentnim ruralnim područjima - postojanje resursa (infrastrukture) za razvoj biciklističkih staza 3. Kultura i nasljeđe - bogata i raznovrsna kulturna i baštinska, materijalna i nematerijalna, osnova - veliki broj evidentiranih, preventivno	1. Okoliš - nepokrivenost ruralnog područja grada Dubrovnika sustavom javne vodoopskrbe i odvodnje - nepovoljni trendovi u sustavu gospodarenja otpadom (rast količina otpada, ilegalna odlagališta, usporen proces uspostave Centra za gospodarenje otpadom kao dugoročnog rješenja za održivo upravljanje otpadom u Dubrovačko-neretvanskoj županiji) - nedostatna valorizacija prirodnih vrijednosti ruralnih područja grada Dubrovnika kao bitnog elementa razvoja njihove turističke ponude - nepostojanje sustava navodnjavanja kvalitetnih poljoprivrednih površina - nedovoljna uključenost ekoloških poljoprivrednih proizvoda u turističku ponudu grada Dubrovnika - nedovoljna suradnja ključnih dionika 2. Mobilnost - neodgovarajuća cestovna povezanost s ostalim dijelom Hrvatske koja se događa isključivo preko jadranske magistrale - nezadovoljavajuća cestovna povezanost zračne luke Dubrovnik s referentnim područjem - turistički objekti i sadržaji nisu prilagođeni osobama s posebnim potrebama - nema dovoljno dobro razvijene infrastrukture za razvoj biciklističkih staza 3. Kultura i nasljeđe - nedovoljno istražena, valorizirana i prezentirana kulturna baština - nedovoljna briga i zaštita baštine s

<i>zaštićenih i registriranih spomenika kulture</i> - <i>očuvani kulturni običaji, tradicija, povijest i vrijednosti lokalne zajednice</i> 4. Inovacije i profesionalne vještine - <i>organizirana mreža institucija koja provode radionice i seminare za stjecanje poslovnih kompetencija</i> - <i>turistička ponuda ruralnog turizma (inovativne usluge) temeljena je na tradiciji</i>	<i>obzirom na njezinu brojnost i raznovrsnost</i> - <i>neprimjerena zastupljenost baštine ruralnih područja u turističkoj ponudi grada Dubrovnika</i> - <i>nedovoljno korištenje kulture kao razvojnog resursa prema načelima održivog razvoja (npr. kulturno poduzetništvo, kulturne industrije, prostorno uređenje, teritorijalna regeneracija/revitalizacija...)</i> 4. Inovacije i profesionalne vještine - <i>nedovoljan broj inovativnih usluga (dodatne ponude) ruralnog turizma osmišljenih kao turističke atrakcije</i> - <i>prilično identična ponuda dionika ruralnog turizma područja oko grada Dubrovnika</i> - <i>nedovoljan angažman korištenja stručnjaka (konzalting-savjetodavne usluge, arhitekti, pejzažisti, i drugi)</i>
PRILIKE 1. Okoliš - <i>unaprjeđenje zaštite okoliša, okolišne infrastrukture i jačanje ekološke poljoprivredne proizvodnje korištenjem EU fondova</i> - <i>rastuća potražnja na svjetskom turističkom tržištu za ruralnim i drugim selektivnim oblicima turizma koji se temelje na očuvanoj prirodnoj baštini</i> - <i>korištenje statusa grada Dubrovnika kao svjetskog turističkog brenda za privlačenje turista u ruralna područja</i> - <i>međunarodna konkurencija na turističkim tržištima snižava cijene turističkih proizvoda i usluga, te povećava dostupnost turističkih destinacija širokom krugu turista</i> 2. Mobilnost - <i>boljom cestovnom povezanošću s</i>	OPASNOSTI 1. Okoliš - <i>pritisци na okoliš izazvani rastućim brojem turista i neadekvatnom okolišnom infrastrukturom</i> - <i>značajniji negativni učinci kruzera na okoliš mogu nepovoljno utjecati na broj turističkih dolazaka turista treće generacije u grad Dubrovnik i time smanjiti i broj posjetitelja ruralnih područja</i> - <i>financijske sankcije EU zbog nepoštivanja obveza preuzetih okolišnim direktivama (npr. u sektoru upravljanja otpadom)</i> - <i>rizik prekograničnog onečišćenja okoliša</i> 2. Mobilnost - <i>intenzivni turistički promet i natprosječan</i>

<i>ostatkom Hrvatske povećati broj dolazaka automobilske gostije u ruralna područja oko grada Dubrovnika</i> - <i>goste cruisera (cruising ture) sustavno usmjeravati na korištenje ruralnog turizma kao izletničkih odredišta</i> 3. Kultura i nasljeđe - <i>moгуćnosti reaktivacije baštine, građevina/objekata, arhitektonskih/spomeničkih cjelina od strane države i/ili pojedinaca u turističke svrhe</i> - <i>moгуćnosti korištenja programa i fondova EU za financiranje zaštite, obnove i stavljanje u turističke svrhe kulturne baštine</i> - <i>jačanje uloge civilnog društva u zaštiti, revitalizaciji i korištenju kulturne baštine</i> - <i>provedba strategija razvoja kulturnog i ruralnog turizma, nacionalnih i lokalnih (županijskih)</i> 4. Inovacije i profesionalne vještine - <i>organizirani ruralni turizam referentnog područja kao poseban turistički proizvod, a ne samo kao dodatnu ponudu turizma grada Dubrovnika, temeljeći je na inovativnim uslugama koje uvažavaju lokalne specifičnosti</i> - <i>kreirati i organizirati centar izvrsnosti kao referentno mjesto poticanja razvoja inovacija u ruralnom turizmu</i> - <i>kontinuirano provoditi edukacije u cilju poboljšana poslovnih kompetencija</i>	<i>broj vozila po stanovniku u koliziji su s lošom i neodgovarajućom lokalnom cestovnom infrastrukturom što s aspekta sigurnosti u prometu može biti ograničavajući faktor</i> - <i>znatna ovisnost o avio-gostima</i> 3. Kultura i nasljeđe - <i>nepostojanje čvrstih i konkretnih odluka lokalne samouprave o zaštiti kulturnih krajolika</i> - <i>nepostojanje standarda gradnje novih objekata u ruralnim područjima</i> - <i>prirodne nepogode (zona potresa)</i> - <i>neprihvatljive investicije u kulturnu baštinu</i> - <i>izostanak i/ili neodgovarajuća provedba kvalitetne zaštite, obnove i održavanja kulturne baštine</i> - <i>uništavanje kulturne baštine</i> 4. Inovacije i profesionalne vještine - <i>istovrsna ponuda ruralnog turizma</i> - <i>komercijalnost nauštrb ambijentalnosti</i> - <i>masovni pristup u pružanju turističkih usluga</i> - <i>stihijski razvoj proizvoda i usluga na domaćinstvima</i> - <i>gubitak individualnih poljoprivrednih proizvođača</i>

4. STRATEŠKI OKVIR ZA INTEGRIRANI I ODRŽIVI TURIZAM U GRADU DUBROVNIKU

Osnovna analiza i SWOT analiza pokazuju postojanje znatnih razvojnih resursa ruralnih područja oko grada Dubrovnika. Stoga se vizija ruralnog turizma dubrovačkog područja, kao dio strateškog pravca gospodarske revitalizacije ruralnih područja na održivi način, ogleda u kreiranju novog oblika teritorijalnog identiteta područja oko grada Dubrovnika kao inovativnog i atraktivnog elementa turističke ponude koristeći, čuvajući i promovirajući ambijentalne ruralne determinante, kulturološke specifičnosti i društvene činitelje današnjeg područja Dubrovnika, kao i mjesnu specifičnost i originalnost.

Integrirani i održivi turizam u gradu Dubrovniku

VIZIJA

Grad Dubrovnik njeguje identitet inovativnog i atraktivnog elementa turističke ponude integrirajući održivo korištenje, očuvanje i promoviranje ambijentalne ruralne determinante, kulturoloških specifičnosti i društvenih činitelja današnjeg područja Dubrovnika, kao i mjesnu specifičnost i originalnost.

Temeljni strateški ciljevi u okviru tema obrađenih u ovom Akcijskom Planu su:

- čuvati okoliš i prirodu, te porast energetske učinkovitosti,
- osigurati mobilnost i dostupnost ruralnih područja grada Dubrovnika,
- čuvati i održivo koristiti kulturnu baštinu ruralnih dijelova grada Dubrovnika za potrebe turizma, i
- ulagati u razvoj novih inovativnih turističkih proizvoda kroz objedinjavanje i povezivanje raznolike turističke ponude na razini grada Dubrovnika i kroz edukaciju svih sudionika u ovom procesu.

U nastavku su navedeni i opisani **ključni specifični ciljevi ili prioriteti** po zadanim temama: Okoliš, Mobilnost, Kultura i baština, te Inovacije i profesionalne kompetencije, koji predstavljaju relevantni strateški okvir za razvojne projekte definirane u ovom Akcijskom Planu.

4.1. Tema 1: OKOLIŠ

Analizom postojećeg stanja okoliša na području grada Dubrovnika mogu se identificirati glavni okolišni problemi ruralnih područja koji predstavljaju i ključne ograničavajuće čimbenike za ubrzaniji i snažniji razvoj ruralnog turizma.

Realizacija vizije razvoja ruralnih područja Grada uvjetuje snažnije pozicioniranje i valorizaciju prirodnih i krajobraznih bogatstava prostora kao bitnih sastavnica ruralnog turizma i ukupnog integriranog održivog razvoja. Puna integracija krajobraznih raznolikosti, zaštićenih prirodnih područja, te bogatstva flore i faune u turističku ponudu nužno zahtijeva unaprjeđenje kvalitete okolišne i komunalne infrastrukture čiji se postojeći nedostaci nameću kao ključna prepreka iskorištavanja razvojnih potencijala ruralnih područja Grada.

Za prihvatanje većeg broja turista i poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva nužna je realizacija strateškog cilja **očuvanje okoliša i prirode, te porast energetske učinkovitosti** i sljedećih specifičnih ciljeva/prioriteta:

- unaprijediti vodoopskrbnu infrastrukturu (izgraditi vodoopskrbnu mrežu i sustav javne odvodnje za sigurnu opskrbu stanovnika i turista vodom),
- cjelovito gospodariti otpadom (unaprijediti sustav prikupljanja otpada i proširiti postojeće kapacitete za njegovo odlaganje, te poticati i provoditi edukativne aktivnosti za sprječavanje nastanka otpada, smanjenje količina otpada, odvojeno prikupljanje i recikliranje otpada, sanirati ilegalna odlagališta otpada i spriječiti pojavu novih),
- održivo upravljati energijom (poticati uvođenje obnovljivih izvora energije i poboljšati energetske učinkovitosti u kućanstvima i turističkim seljačkim obiteljskim gospodarstvima, održavati i rekonstruirati sustav javne rasvjete primjenom mjera energetske učinkovitosti),
- poticati zdrav život (izgraditi biciklističke staze i urediti šetnice u ruralnim područjima grada Dubrovnika), i
- osmisliti/ostvariti ruralni dizajn: poboljšati i unaprijediti vizualni identitet, odnosno estetiku gradića, mjesta i sela kroz uređenje, donošenje normi i uvjeta izgradnje novih građevina u ruralnom području, potom putem uređenja starih jezgri mjesta, uspostavljanjem vizualne komunikacije u cilju stvaranja atraktivnog imidža, unaprjeđenjem krajolika i stvaranjem dojma autentičnosti.

Dugoročno, provedba projekata u okviru navedenih okolišnih prioriteta doprinosi ukupnom održivom razvoju ruralnih područja, smanjenju troškova upravljanja lokalnim razvojem (npr. povećanjem energetske učinkovitosti, smanjenjem gubitaka u vodoopskrbnoj mreži). Unaprjeđenjem turizma u ruralnim područjima grada Dubrovnika ostvario bi se i pozitivni doprinos realizacije županijskih razvojnih ciljeva, njezin ravnomjerniji razvoj i rasterećenje grada Dubrovnika od pritiska na okoliš, infrastrukturu i prostorne kapacitete.

4.2. Tema 2: MOBILNOST

Sukladno analizi stanja i temeljem SWOT analize teme „Mobilnost“, definirani je sljedeći strateški cilj: **osiguranje mobilnosti i dostupnosti ruralnih područja grada Dubrovnika**. Ostvarenje ovog strateškog cilja moguće je pripremom i provedbom projekata i programa u okvirima sljedećih razvojnih prioriteta:

- smanjiti izoliranost područja zbog nepostojanja kvalitetne cestovne veze sa širim obalnim područjem i ostatkom Hrvatske,
- unaprijediti prometnu povezanost unutar područja oko grada Dubrovnika,
- smanjiti preopterećenost pojedinih dionica Jadranske turističke ceste (D8),
- kontinuirano održavati i obnavljati postojeće cestovne mreže,
- poboljšati pomorsku prometnu povezanost unutar Grada,
- povećati sigurnost prometa i poboljšati dostupnost građevina/objekata prijevoznim sredstvima, i
- prilagoditi dostupnost građevina/objekata i sadržaja za osobe s posebnim potrebama (osobe s invaliditetom) uklanjanjem barijera i olakšavanjem pristupa.

4.3. Tema 3: KULTURA I BAŠTINA

Temeljem opisa stanja strateškog područja „Kultura i baština“ i SWOT analize, u temi „Kultura i baština“ kao ključni strateški cilj definirano je: **očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine ruralnih dijelova grada Dubrovnika za potrebe turizma.**

Prioriteti/specifični ciljevi koji doprinose ostvarenju strateškog cilja su:

- revizija kulturne baštine, posebno spomenika kulturno-povijesne baštine, kako bi ih se moglo primjereno zaštititi od daljnje devastacije,
- održavanje i obnavljanje spomenika kulturno-povijesne baštine,
- valorizacija tradicijskih lokalnih resursa u cilju razvoja ruralnog turizma na područjima oko grada Dubrovnika,
- integracija obiteljskih seoskih gospodarstava i razvoj zajedničke prepoznatljive turističke ponude temeljene na zajedničkoj kulturnoj (i prirodnoj) baštini,
- poticanje i promicanje projekata održivog turizma (kulturnog i ruralnog),
- unaprjeđenje programa korištenja kulturne baštine u ruralnom turizmu (obnova tradicijske arhitekture, oživljavanje starih zanata, očuvanje folklora i etno baštine, promicanje znanja o tradicijskim vrijednostima, prezentacija kulturno-povijesne baštine, itd.),
- zadržavanje, privlačenje i kontinuirano usavršavanje ljudskih potencijala, odnosno stručnih kadrova čija je zadaća podizanje svijesti o kulturi i baštini, te njezinom očuvanju, u suradnji s gradom Dubrovnikom,
- očuvanje, zaštita i održivo korištenje kulturne baštine i lokalnih vrijednosti u funkciji razvoja ruralnog turizma, turizma općenito, i na taj način poticanje razvoja lokalne zajednice,
- podizanje svijesti lokalnog stanovništva o vrijednosti i značenju kulturne baštine u smislu očuvanja i razvoja identiteta obrađivanog područja, te njegovog napretka u cjelini,
- kontinuirano informiranje, educiranje i motiviranje lokalnog stanovništva o vrijednostima i značenju kulturne baštine.

Ove prioritete ili specifične ciljeve moguće je ostvariti pripremom i provedbom sljedećih programa:

- program revitalizacije autohtonih ruralnih kuća: izrada posebnog programa očuvanja s detaljno definiranim smjernicama zaštite i revitalizacije autohtonih ruralnih kuća za potrebe turizma. Program bi imao za cilj definirati i model financiranja kao i način izvođenja,
- program očuvanja baštine (mlinice, stari zanati, etno zbirke, nematerijalna baština) u funkciji ruralnog turizma: izrada posebnog programa očuvanja materijalne i nematerijalne baštine u funkciji ruralnog turizma. Cilj programa je, istodobno s očuvanjem i zaštitom, artikulirati i predstaviti baštinu kao turistički proizvod u smislu kvalitetne nadopune usluga u ruralnom turizmu te prezentirati kulturno nasljeđe i tradicionalnu kulturu življenja na ruralnim područjima grada Dubrovnika, i
- program obnove i revitalizacije kulturne baštine u privatnom vlasništvu (potpore i efikasni financijski aranžmani) kroz mogućnost kondominija (zajedničko osmišljavanje aktivnosti i zajedničko upravljanje proizvodom kroz marketing i prodaju) nad objektima

kulturne baštine od strane izabrane upravljačke strukture integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika, a ti objekti imali bi turističku funkciju.

U provedbi navedenih programa za očekivati je aktivno uključivanje svih relevantnih dionika – građana, pojedinaca uključenih u kulturu i očuvanje kulturne baštine, organizacija civilnog društva, strukovnih organizacija, te tijela i organizacija lokalne samouprave. Očekivani rezultati tih aktivnosti bili bi poboljšana briga, zaštita i očuvanje kulturne baštine, povećani broj obnovljenih građevina/objekata kulturne baštine, te povećani broj i vrsta različitih manifestacija kulturne baštine, posebno onih vezanih za tradiciju i identitet lokalnih zajednica, potom povećana briga i sudjelovanje lokalnog stanovništva u očuvanju kulturne baštine, kreiranje novih (kulturno) turističkih proizvoda, otvaranje novih radnih mjesta, te povećanje broja i strukture posjetitelja na proučavanom području.

4.4. Tema 4: INOVACIJE I PROFESIONALNE VJEŠTINE

Strateški cilj u okviru teme „Inovacije i profesionalne vještine“ proizašao iz analize stanja i odgovarajuće SWOT analize je: **ulaganje u razvoj novih inovativnih turističkih proizvoda kroz objedinjavanje i povezivanje raznolike turističke ponude na razini grada Dubrovnika i kroz edukaciju svih sudionika u ovom procesu.**

Promicanjem inovativnosti u ponudi usluga, fokusiranjem na izvrsnost (naglasak na ponudi koja je specifična i jedinstvena za prostor oko grada Dubrovnika) i konkurentnošću kreira se destinacija s ugodnom atmosferom i uslugama odgovarajuće kvalitete i privlačnosti kao i dodatna vrijednost destinacije namijenjene turistima.

Cilj kreiranja inovativnih proizvoda i usluga je jače strukturiranje sadašnje ponude u ruralnom turizmu i konkretizacija ponude u smislu iskorištavanja komparativnih prednosti (potencijala) ruralnog kao i bolje pozicioniranje prema tržišnim segmentima (nišama) uz postizanje zadovoljavajuće razine konkurentnosti. Također, inovativnom ponudom s paketom proizvoda stvara se dinamika u sklopu postojećih usluga kao i grupe proizvoda, te bolja prodaja kapaciteta u cilju povećanja poslovnosti dionika ruralnog turizma i destinacije općenito.

Prioriteti/specifični ciljevi kojima se ostvaruje ovaj strateški cilj su:

- kreirati inovativne raznovrsne ponude ruralnog turizma područja oko grada Dubrovnika sukladno postojećim resursima,
- tematsko usmjeravati (diferencijacija usluga i ponude) turistička seoska obiteljska gospodarstva,
- organizirati centar kompetencija ruralnog turizma područja oko grada Dubrovnika s ciljem povećavanja znanja i vještina za organizaciju i poslovanje turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, i
- utemeljiti/osnovati Centar izvrsnosti (prodajno, edukacijsko i prezentacijsko mjesto ruralnih područja u gradu Dubrovniku) u formi Zadruga ili Destination Management Organisation (DMO),
- razvijati dodatne usluge: poticati razvoj ostalih usluga osim usluga smještaja i prehrane na području grada Dubrovnika kao što su: jahanje, timarenje životinja, sudjelovanje u poljoprivrednim radovima i proizvodnji tradicionalnih proizvoda, učenje starih zanata,

škole kuhanja, tematske ture, biciklističke ture, ture po arheološkim nalazištima, planinske ture, vinske ture, *outdoor* aktivnosti, ture po kulturnim i povijesnim znamenitostima, itd.,

- razvijati pakete proizvoda i usluga umrežavanjem proizvoda i usluga u ruralnom turizmu kroz integralni paket tj. itinerer koji će se moći prodavati na tržištu. Tematski paket proizvoda mora povezati ponudu pojedinih individualnih dionika s ponudom u okolini, i
- omogućiti povezivanje i suradnju proizvođača tradicijskih proizvoda organizacijom ponude na način da se kreiraju male lokalne tržnice po mjestima na području grada Dubrovnika (tzv. *rural market*). Tržnica može biti pokretna, odnosno može se održavati određeni dan u tjednu u drugome mjestu.

4.5. UPRAVLJAČKI OKVIR ZA PROVEDBU LOKALNOG AKCIJSKOG PLANA INTEGRIRANOG I ODRŽIVOG TURIZMA GRADA DUBROVNIKA

Za razvoj konkretnih aktivnosti, odnosno proizvoda i usluga integriranog i održivog turizma područja grada Dubrovnika potrebno je utemeljiti posebnu upravljačku strukturu kojoj bi ključni cilj bio strateški razvoj selektivnih i održivih oblika turizma kao nove ponude turizma grada Dubrovnika u smislu integrirane turističke destinacije.

4.5.1. Modeli upravljačke strukture

SCENARIJ 1

Osnivanje posebnog odjela za razvoj integriranog i održivog turizma pri regionalnoj razvojnoj agenciji grada Dubrovnika, DURA-i.

Unutar već postojeće upravljačke strukture kao što je Razvojna Agencija grada Dubrovnika – DURA, formirao bi se poseban razvojni odjel sa zaposlenicima (dva zaposlenika za početak) za integrirani i održivi turizam područja grada Dubrovnika. Zadaci Odjela bili bi: konkretan i artikulirani razvoj turističkih proizvoda i usluga temeljenih na održivim principima (poticanje, organiziranje i kreiranje turističkih proizvoda i usluga s dionicima na terenu, odnosno upravljanje resursima koji se nalaze u vlasništvu grada Dubrovnika i Republike Hrvatske). Odjel bi financirao grad Dubrovnik i Turistička zajednica grada Dubrovnika u omjeru 50:50. Odjel za razvoj integriranog i održivog turizma, nakon pet godina, odvojio bi se od DURA-e u zasebnu turističku razvojnu agenciju grada Dubrovnika kao zaseban DMO odnosno poseban pravni subjekt.

SCENARIJ 2 (shortcut)

Formiranje posebnog DMO-a, s pravnom osobnošću, za razvoj integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika kroz društvo s ograničenom odgovornošću, ili zadругu, čiji zadaci bi bili: konkretan i artikulirani razvoj turističkih proizvoda i usluga temeljenih na održivim principima (poticanje, organiziranje i kreiranje turističkih proizvoda i usluga s dionicima na terenu, odnosno upravljanje resursima koji se nalaze u vlasništvu grada Dubrovnika i Republike Hrvatske). Sve troškove poslovanja DMO-a prvih pet godina snosili bi: 50% grad Dubrovnik i 50% Turistička zajednica grada Dubrovnika. Tijekom sljedećih pet godina udjel financiranja

DMO-a od strane grada Dubrovnika i Turističke zajednice grada Dubrovnika smanjivao bi se za 20% godišnje (prva godina 80%, druga godina 60%, treća godina 40%, četvrta godina 20% i peta godina 20%), dok bi udjel samofinanciranja (upravljanje i prodaja turističkih proizvoda i usluga, *on-line booking*, prodaja paket aranžmana, organizacija manifestacija i edukacija, strukturni fondovi, i slično) rastao.

4.5.2. Zadaci upravljačke strukture

Upravljačka struktura integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika imala bi sljedeće zadatke:

- upravljanje i koordiniranje razvojnim programima, projektima, aktivnostima, intenzitetom i kvalitetom integriranog i održivog razvoja turizma,
- stvaranje pretpostavki za investiranje (financiranje) razvojnih programa i projekata integriranog i održivog turizma,
- stručna analiza, selekcioniranje i odabir (filtracija) programa i projekata koji će biti uključeni u razvojni program integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika i financijski podupirani (prema detaljno donesenim kriterijima),
- savjetodavne usluge na terenu u cilju pokretanja održivih turističkih proizvoda i usluga, a u smislu odgovornog upravljanja determiniranim prirodnim i kulturnim resursima (maksimalna zaštita okoliša i kulturne baštine) kao i prilagođavanje turističkih proizvoda i usluga postojećim resursima
- edukativni procesi (permanentna edukacija),
- rješavanje konkretne problematike,
- formiranje timova stručnjaka (arhitekti, dizajneri, pejzažisti, konzervatori, etnolozi, i drugi) koji će biti uključeni u dizajniranje razvojnih programa i projekata,
- povezivanje s ostalim institucijama na regionalnoj, državnoj i međunarodnoj razini,
- „*one stop shop*“, odnosno referentni „centar“ integriranog i održivog turizma,
- marketing i promotivne aktivnosti (povezivanje i komunikacija s tržištem) u suradnji s Turističkom zajednicom grada Dubrovnika, i
- donošenje kriterija standardizacije i klasifikacije (*quality scheme*).

4.5.3. Financiranje razvojnih programa i projekata integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika

MODEL 1: Bespovratne potpore

Model bespovratnih potpora odnosi se na određivanje godišnjeg budžeta od strane grada Dubrovnika i/ili Turističke zajednice grada Dubrovnika (otprilike 1 milijun kuna) koji bi, prema javnom pozivu i razrađenim kriterijima za dobivanje bespovratne potpore, bio podijeljen razvojnim programima i projektima čije su ideje za razvoj integriranog i održivog turizma izabrane za financiranje. Bespovratne potpore podijelile bi se jednom godišnje.

Prednost ovakvog modela je vrlo brza vremenska provedba od natječaja do podjele sredstava, dok je osnovna poteškoća nemogućnost adekvatnog praćenja namjenskog trošenja financijske potpore. Poteškoća je i izbor adekvatnih i funkcionalnih sredstava osiguranja koja bi predlagali

programa i projekata trebali položiti/dati kao sigurnost namjenskog trošenja sredstava. Ovdje je potrebno na početku definirati u kojem vremenskom roku će se dodjeljivati bespovratne potpore (dvije, pet ili više godina, ili permanentno) što će ovisiti o postizanju postavljenih ciljeva o održivom broju konkretnih turističkih proizvoda.

MODEL 2: Subvencioniranje kamata po kreditnoj liniji

Ovaj model financiranja odnosi se na ugovaranje kreditne linije s nekom od poslovnih banaka. U tom slučaju bila bi korištena sredstva banaka (kreditna masa) dok bi grad Dubrovnik i Turistička zajednica grada Dubrovnika sufinancirali postotak dogovorene kamatne stope banke do iznosa od 1%.

Prednost ovog modela je što cjelokupni rizik osiguranja kredita preuzima banka, odnosno banka postavlja uvjete osiguranja i provodi kontrolu namjenskog trošenja sredstava, te eventualnog aktiviranja osiguranja ako se kredit ne plaća pravovremeno, odnosno ako su se sredstva utrošila nenamjenski. Grad Dubrovnik i Turistička zajednica grada Dubrovnika plaćaju godišnju subvenciju u dogovorenom postotku za čitavo vrijeme trajanja kreditne linije (obično se radi o dugoročnoj kreditnoj liniji od 10 godina i više). Poteškoća ovakvog modela su prevelika administracija od strane poslovnih banaka što predstavlja nefleksibilnost i neprilagodljivost konkretnim potrebama, promjenljiva kamatna stopa i dugoročno opterećivanje financijskog plana grada Dubrovnika i Turističke zajednice grada Dubrovnika, odnosno dugoročno planiranje financijskih sredstava u budžetu što neće biti moguće utvrditi točno zbog promjenljive kamate.

MODEL 3: Fond za razvoj integriranog i održivog turizma

Ovaj model financiranja ima za cilj pribavljanje povoljnih financijskih sredstava za potrebe dugoročnog financiranja (kreditiranja) programa i projekata integriranog i održivog turizma grada Dubrovnika kroz poseban račun kod izabrane upravljačke strukture na kojem bi se nalazila sredstva za ovu namjenu. Grad Dubrovnik, zajedno s Turističkom zajednicom grada Dubrovnika, određeni broj godina (realno razdoblje je pet godina) godišnje bi izdvajali određeni iznos sredstava (približno ukupno 1,5 milijuna godišnje) u Fond kao kapital za dodjelu sredstava. Sredstva bi se programima i projektima dodjeljivala temeljem kreditiranja, s kamatnom stopom od 0,5 ili 1% i rokom vraćanja do 15 godina. Fond bi nakon pet godina izdvajanja sredstava imao dovoljno kapitala da postane samoodrživ, odnosno da se temeljem vraćanja anuiteta subjektima koji su sredstva dobili uvećana za kamatu, stvore uvjeti permanentnog (bez vremenskog ograničenja) financiranja projekata iz ovog Fonda sukladno unaprijed postavljenim kriterijima i raspoloživim sredstvima na računu.

Prednost ovog modela je jednostavnost poslovanja i bolja kontrola dobivenih sredstava s obzirom da Fond može preuzeti cjelokupni proces (sa stručnjacima) izvedbe samog projekta, odnosno direktno financirati idejno rješenje i izvedbu projekata, što bi, u konačnici, dovelo do razvoja kvalitetnih i konkurentnih turističkih gospodarstava. Ovdje je potrebno definirati i odgovarajuća sredstva osiguranja naplate (zalog na nekretnini koja se obnavlja, garantni fond i slično.). Također, sredstva ovog Fonda mogu biti korištena i za sufinanciranje programa i projekata koji su kandidirani i odobreni od strane strukturnih fondova EU.

5. ETIS INDIKATORI PRIMJENJENI NA LOKALNOJ RAZINI

CORE (DEFINED) INDICATORS

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
A.1 Sustainable Tourism Public Policy	A.1.1	Percentage of the destination with a sustainable tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement	100% of the destinations* are covered with a sustainable tourism plan with agreed monitoring, development and evaluation arrangement	2012	Dubrovnik-Neretva County; City of Dubrovnik Administrative Department for Urbanism, Spatial Planning and Environmental Protection
Comments: Destinations included in research cover following territories: „Gornja Sela“: Gromača, Ljubač, Mrčevo, Kliševo, Mravinjac and Ridica, „Donja Sela“: Osojnik, Zaton, Orašac, Trsteno and Brsečine Dubravica, Elafiti Islands: Koločep, Lopud and Šipan (Suđurađ), and Bosanka and rural area of Rijeka Dubrovačka (Rožat, Komolac, Mokošica). Two strategy documents regulate a sustainable tourism in the destinations included in research: 1. Tourism Development Strategy of Dubrovnik-Neretva County 2012-2022, Dubrovnik 2013, Horwath Consulting Ltd., Zagreb, and 2. Dubrovnik Environmental Program 2012-2015, Dubrovnik 2012, APO Ltd., Zagreb.					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
A.2 Sustainable Tourism Management in Tourism Enterprises	A.2.1	Percentage of tourism enterprises/establishments in the destination using a voluntary verified certification/labelling for environmental/quality/sustainability and/or CSR measures	No one of the destinations included in research enterprises/establishments have certification/labelling for environmental quality/sustainability and/or CSR measures	2014	Croatian Chamber of Economy – Dubrovnik County Chamber
Comments:					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
B.1 Tourism Flow (volume & value) at Destination	B.1.1	Number of tourist nights per month*	January 2.141 February 2.246 March 3.855 April 7.737 May 35.085	2013	Dubrovnik Tourist Board

			June 60.554 July 104.143 August 123.878 September 64.910 October 20.145 November 4.700 December 2.856		
Comments: *Domestic and foreign tourists' tourist nights.					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
B.2 Tourism Enterprises(s) Performance	B.2.1	Average length of stay of tourist (nights)	3.9 nights	2013	Key source(s): Dubrovnik-Neretva County; Dubrovnik Tourist Board; City of Dubrovnik – Administrative Department for Enterprise, Tourism and Sea; Ministry of Tourism Republic of Croatia; Croatian National Tourist Board; Croatian Bureau of Statistics
Comments: Tourism developing Strategy of Dubrovnik-Neretva County – market analysis http://edubrovnik.org/02_SRTDNZ_IZVJESTAJ_SITUACIJE_TRZISTE_partnersko_vijece.pdf , page 96, 2011, Horwath Consulting Ltd., Zagreb Only official data of the average length of stay of tourist (nights) for the entire territory of the Republic of Croatia, per months, exists. No any other official data exists. Average lengths of stay of tourist (nights) is 3.5 in the year 2013 for the entire territory of the Republic of Croatia. Source: Croatian Bureau of Statistics, www.dzs.hr .					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
B.2 Tourism Enterprises(s) Performance	B.2.2	Occupancy rate in commercial accommodation per month and average for the year	Private accommodation: from October to May – 50 € to 60 € per unit, from June to September – 70 € to 90 € per unit, high rates in July and	2014	Key source(s): Local rooms/apartments and camp sites owners and hotels internet booking system

			August Hotel: from 231 € per person per night whole year Camp site: 4.2 € per person per day whole year		
Comments: Result for this Criteria/Core Indicator is from the data delivered by commercial accommodation (rooms/apartments, hotels and camp sites) owners, 13 of 35 contacted, during April 2014.					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
C.1 Community/ Social Impact	C.1.1	Number of tourists/visitors per 100 residents*	818 visitors 4.367 nights	2013	Key source(s): Dubrovnik Tourist Bord
Comments: *Domestic and foreign tourists/visitors number.					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
C.3 Equality/ Accessibility	C.3.1	Percentage of commercial accommodation with rooms accessible to people with disabilities and/or participating in recognised accessibility schemes	No data available/exist	2014	Key source(s): Dubrovnik Tourist Board; City of Dubrovnik – Administrative Department for Enterprise, Tourism and Sea
Comments: Listed Key sources confirmed result of the Criteria C.3, Core Indicator C.3.1 with remark that for this kind of data/information no researches were conducted so far.					
Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
D.3 Solid Waste Management	D.3.1	Waste volume produced by destination (tones per resident per year or per month)	502 kg/resident per year	2011	Croatian Environment Agency
Comments: No data was available for the years following 2011.					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
D.5 Water Management	D.5.1	Fresh water consumption per tourist night compared to general population water	In March (off-season) the fresh water c. amounts to 0,12 m ³ /person/day	2013	Vodovod Dubrovnik d.o.o.

		consumption per person night	(total of 7.007,94 m ³ /day) while in August (in season) it amounts to 0.25 m ³ /person/day (total of 20.054,916 m ³ /day)		
Comments:					

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
D.6 Energy Usage	D.6.1	Energy consumption per tourist night compared to general population energy consumption per person night	Peak demand in January (18/01/2012) amounted to 81,26 MW while in July (18/07/2012) it amounted to 81,20 MW. On the maximum consumption day (08/08/2012) the consumption amounted to 98,98 MW.	2012	Hrvatska elektroprivreda (HEP)
Comments: Hrvatska elektroprivreda (HEP) measures energy consumption per day (not per person) in a determined destinations for a “characteristic Wednesday” (the third Wednesday of the month) in both January and July. Here, the maximum consumption day will also be included in order to stress the difference in season. Data is available for 2012 on the level of City of Dubrovnik. Data available at: http://www.hep.hr/ods/publikacije/godisnje2012.pdf .					

PROPOSED INDICATORS

Section A: DESTINATION MANAGEMENT

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
A.3 Customer Satisfaction	A.3.1	Percentage of visitors that are satisfied with their overall experience in the destination	No data are available	2014	Dubrovnik Tourist Board
Comments: The subject research has not been conducted so far.					

Section B: ECONOMIC VALUE

Criteria	Optional Indicator		Result	Year	Source
B.5 Tourism Supply Chain	B.5.1.2	Percentage of tourism enterprises sourcing a minimum of 25% of food and drink from local/regional producers	4.4% of tourism enterprises (farm holidays households) sourcing a minimum of 25% of food and drink from local/regional producers	2014	Key source(s): Farm holidays households
Comments: In the destinations included in research there are 14 registered farm holidays with own food and drink production (over 25%) which offers it throughout tourism services. Other enterprises (local rooms/apartments, camp sites, hotels) do not purchase food and drinks by local producers. Data of registered farm holidays are available at: http://experience.dubrovnik.hr/ruralni_turizam.php .					

Section C: SOCIAL AND CULTURAL IMPACT

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
C.4 Protecting and Enhancing Cultural Heritage, Local Identity and Assets	C.4.1	Percentage of the destination covered by a policy or plan that protects cultural heritage	100% of the destinations are covered by a policy and plan that protects cultural heritage	2013	Key source(s): Ministry of Tourism Republic of Croatia, Ministry of Culture Republic of Croatia
Comments: Protection of cultural heritage is regulated by the Law of protection and preservation of the cultural heritage in the Republic of Croatia (Official Gazette 69/99, 151/03, 157/03, 87/09, 88/10 and 61/11). Due to the mentioned Law two strategic plans cover protection of cultural heritage in the destinations included in research: 1. Dubrovnik-Neretva Spatial Plan, Dubrovnik 2013, Dubrovnik-Neretva County Institute for Spatial Planning, and 2. Dubrovnik City Spatial Plan, Zagreb 2013, Institute for Urban Planning, Zagreb.					

Criteria	Optional Indicator		Result	Year	Source
C.4 Protecting and Enhancing Cultural Heritage, Local Identity and Assets	C.4.1.2	Percentage of the destination's biggest events that are focused on traditional/local culture and assets	17,9% of the destination's biggest events are focused on traditional/local culture and assets	2013	Key source(s): Dubrovnik Tourist Board
Comments: In the year 2013 there a total of 39 biggest events in the destinations included in the research and just 7 of them were focused on traditional/local culture and assets.					

Section D: ENVIRONMENTAL IMPACT

Criteria	Core Indicator		Result	Year	Source
D.7 Landscape and Biodiversity Protection	D.7.1	Percentage of destination (area in km ²) that is designated for protection	52,9% (74.5871 km ²)	2012	City of Dubrovnik
Comments: Environmental Protection Program of the City of Dubrovnik 2012-2015, p. 46, APO Zagreb 2012, http://www.dubrovnik.hr/data/1359034065_381_m.pdf .					

6. AKCIJSKI PLAN

	Lead Partner (where appropriate)	Local stakeholders who support the implementation of the action	Outcome or Success Measure (ETIS indicators)	Indicative Budget	Sources of Funding
Theme 1: ENVIRONMENT					
Izgradnja sustava vodovoda i odvodnje u ruralnim dijelovima grada Dubrovnika	Hrvatske vode	Grad Dubrovnik, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, ugostitelji	D.5.1 Fresh water consumption per tourist night compared to general population water consumption per night	Prema tehničkoj specifikaciji Hrvatskih voda	Domaći izvori (proračun RH), Međunarodni fondovi (EU, Svjetska banka, itd.)
Navodnjavanje obradivih poljoprivrednih površina	Hrvatske vode	Grad Dubrovnik, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, poljoprivrednici-poduzetnici	B.5.1.2 Percentage of tourism enterprises sourcing a minimum of 25% of food and drink from local/regional producers	Prema tehničkoj specifikaciji Hrvatskih voda i ponudi stručnjaka	Domaći izvori (proračun RH), Međunarodni fondovi (EU, Svjetska banka, itd.)
Organizirano prikupljanje i obrada otpada u ruralnim područjima grada Dubrovnika	Čistoća d.o.o. Dubrovnik	Grad Dubrovnik, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, udruge za zaštitu okoliša, građani	D.3.1 Waste volume produced by destination (tones per resident per year or per month)	Prema tehničkoj specifikaciji i ponudi stručnjaka	Domaći izvori (proračun RH), Međunarodni fondovi (EU, Svjetska banka, itd.)
Povećanje energetske učinkovitosti u ruralnim područjima grada Dubrovnika (korištenje solarnih kolektora)	Grad Dubrovnik	Grad Dubrovnik	D.6.1 Energy consumption per tourist night compared to general population energy consumption per person night	Prema tehničkoj specifikaciji i ponudi stručnjaka	Domaći izvori (FZOIE), Međunarodni fondovi (fondovi EU)
Obnova tzv. lokvi u Gornjim Selima kao izvor vode i	Grad Dubrovnik, DURA	Grad Dubrovnik, obiteljska poljoprivredna	D.5.1 Fresh water consumption per tourist night compared to general	Prema tehničkoj specifikaciji i	Domaći izvori (proračun –

turistička atrakcija		gospodarstva, Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA, ugostitelji, udruge za očuvanje baštine	population water consumption per night	ponudi stručnjaka	gradski), Međunarodni fondovi (fondovi EU)
Theme 2: MOBILITY					
Izrada plana za prilagođavanje turističkih objekata i sadržaja za osobe s posebnim potrebama	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	C.3.1 Percentage of commercial accommodation with rooms accessible to people with disabilities and/or participating in recognised accessibility schemes	50.000 Eura	Domaći izvori, fondovi EU
Osmišljavanje i realizacija biciklističkih staza u Gornjim i Donjim Selima	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	A.1.1 Percentage of the destination with a sustainable tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	150.000 Eura	Fondovi EU
Osmišljavanje i realizacija biciklističke staze na otoku Šipanu od Šipanske Luke do Sudurđa	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	A.1.1 Percentage of the destination with a sustainable tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	50.000 Eura	Fondovi EU
Osmišljavanje i realizacija pješačkih staza po Elafitskim otocima	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	A.1.1 Percentage of the destination with a sustainable tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	100.000 Eura	Fondovi EU

Osmišljavanje i realizacija (provođenje) plana sustavnog održavanja prometnica koje povezuju grad Dubrovnik s mjestima u ruralnim područjima oko Grada	Grad Dubrovnik	Lokalno poduzeće koje brine o održavanju prometnica	A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years) i A.3.1 Percentage of visitors that are satisfied with their overall experience in the destination	Nije moguće procijeniti	Domaći izvori, fondovi EU
Kreiranje ciljanih promotivnih aktivnosti, marketinga i oglašavanja integriranog i održivog turizma Dubrovnika	Turistička zajednica grada Dubrovnika	Dionici integriranog i održivog turizma Dubrovnika, turističke agencije	A.1.1 Percentage of the destination with a sustainable tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement	30.000 Eura	Domaći izvori
Theme 3: CULTURE AND HERITAGE					
Revizija popisa, inventarizacija i valorizacija kulturno-povijesnih spomenika ruralnog područja oko grada Dubrovnika	Grad Dubrovnik	DURA	C.4.1 Percentage of the destination covered by a policy or plan that protects cultural heritage	20.000 Eura	Domaći izvori
Izrada cjelovitog kataloga nematerijalne baštine (folklor, manifestacije - kulturne, vjerske i popularno-zabavne) ruralnog područja oko grada Dubrovnika	Grad Dubrovnik	DURA	C.4.1 Percentage of the destination covered by a policy or plan that protects cultural heritage	3.000 Eura	Domaći izvori
Valorizacija lokalnih tradicijskih resursa u cilju razvoja ruralnog turizma na referentnim područjima	Grad Dubrovnik	DURA	C.4.1 Percentage of the destination covered by a policy or plan that protects cultural heritage	8.000 Eura	Domaći izvori
Kreiranje planova/programa/projekata upravljanja i očuvanja kulturne baštine najveće vrijednosti u ruralnim područjima oko grada	Grad Dubrovnik	DURA	C.4.1 Percentage of the destination covered by a policy or plan that protects cultural heritage, C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination	Ovisno o vrsti baštine	Domaći izvori, fondovi EU

Dubrovnik			identity i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)		
Osmišljavanje i realizacija projekta uključivanja ljetnikovaca u proizvode ruralnog turizma u Rijeci Dubrovačkoj i na Elafitskim otocima	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination identity i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	3.000.000 Eura	Fondovi EU
Osmišljavanje i realizacija projekta vjerskog turizma na Elafitskim otocima s upoznavanjem i obilascima sakralne arhitekture (crkvice i kapela)	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination identity i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	120.000 Eura	Domaći izvori
Obnova tradicijske arhitekture	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination identity i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	100.000 Eura	Domaći izvori, fondovi EU
Radionice tradicijskog veza	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA, Udruge	C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination identity	3.500 Eura	Domaći izvori
Radionice tradicionalnog kulinarstva	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA, Udruge	C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination identity	3.500 Eura	Domaći izvori
Poticanje specijalizacija gastronomske ponude: agroturizam, konobe, restorani, vinski podrumi, kušaonice, specijalizirane trgovine tradicijskih proizvoda i slično	Grad Dubrovnik, Turistička zajednica grada Dubrovnika	DURA	C.4.1.1 Percentage of residents who have positive or negative views on the impact of tourism on destination identity i A.3.1.1 Percentage of repeat/return visitors (within 5 years)	250.000 Eura	Domaći izvori, fondovi EU

Theme 4: INNOVATION & PROFESSIONAL COMPETENCES					
Kreiranje i implementacija sustava za uvođenje ekoloških standarda i certificiranje turističkih usluga – <i>labeling</i> u cilju brendiranja ruralnog turizma	DURA	Turistička zajednica grada Dubrovnika	A.2.1 Percentage of tourism enterprises/establishments in the destination using a voluntary verified certification/labelling for environmental/quality/sustainability and/or CSR measures	25.000 Eura	Domaći izvori
Organizacija Centra inovativnosti i izvrsnosti (One Stop Shop) s ciljem umrežavanja dionika ruralnog turizma, te poticanja i organiziranja dodatne inovativne turističke ponude	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	A.3.1 Percentage of visitors that are satisfied with their overall experience in the destination	30.000 Eura	Domaći izvori
Povezivanje poljoprivrednih proizvođača kroz tzv. <i>rural market</i>	Grad Dubrovnik	Zainteresirani poljoprivredni proizvođači	A.3.1 Percentage of visitors that are satisfied with their overall experience in the destination	Prema proračunu projekta	Domaći izvori
Izrada strategije i programa poticanja ekološke poljoprivredne proizvodnje i izvornih tipičnih proizvoda kroz zaštitu bioraznolikosti vrsta i pasmina	Grad Dubrovnik	DURA	B.5.1.2 Percentage of tourism enterprises sourcing a minimum of 25% of food and drink from local/regional producers	200.000 Eura	Domaći izvori, Fondovi EU
Izrada baze projektnih ideja za razvoj ruralnog turizma područja grada Dubrovnika	DURA	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	A.1.1 Percentage of the destination with a sustainable tourism strategy/action plan, with agreed monitoring, development control and evaluation arrangement	5.000 Eura	Domaći izvori

Izrada brošure obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava na ruralnim područjima grada Dubrovnika koji pružaju usluge u turizmu	DURA	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA, Grad Dubrovnik	A.1.1.2 Percentage of the destination represented by a destination management organisation	20.000 Eura	Domaći izvori
Osmišljavanje programa za sustavnu edukaciju kadrova za bavljenje ruralnim turizmom na ruralnim područjima oko grada Dubrovnika	Grad Dubrovnik	Turistička zajednica grada Dubrovnika, DURA	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of tourism	15.000 Eura	Domaći izvori
Osiguranje/ uvođenje internet mreže na ruralnim područjima	Grad Dubrovnik	Telekomunikacijske tvrtke	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of tourism	Nije moguće definirati	Domaći izvori
Organizacija radionica za prijavljivanje projekata na međunarodne natječeaje za programe i projekte kulturnog i ruralnog turizma i (održivog) razvoja	Grad Dubrovnik, DURA	DURA	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of tourism	15.000 Eura	Domaći izvori, fondovi EU
Osmišljavanje plana stimuliranja obrazovanja/školovanja za deficitarna zanimanja potrebna za rad na ruralnim područjima oko grada Dubrovnika	Grad Dubrovnik	Grad Dubrovnik	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of tourism	3.000 Eura	Domaći izvori
Organizacija edukacije o informatizaciji dionika integriranog i održivog turizma ruralnih područja oko grada Dubrovnika	DURA	Grad Dubrovnik	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and	15.000 Eura	Domaći izvori

			development of tourism		
Organizacija tečajeva stranih jezika za dionike integriranog i održivog turizma ruralnih područja oko grada Dubrovnika	DURA	Grad Dubrovnik	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of tourism	15.000 Eura	Domaći izvori
Organizacija studijskih putovanja za dionike integriranog i održivog turizma ruralnih područja s ciljem stjecanja praktičnih znanja i vještina	DURA	Grad Dubrovnik, Turistička zajednica grada Dubrovnika	A.1.1.1 Percentage of residents satisfied with their involvement and their influence in the planning and development of tourism	100.000 Eura	Domaći izvori, fondovi EU

7. KORIŠTENI IZVORI

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: <http://www.dzs.hr/>. (Accessed: June 15, 2014).

Generalni urbanistički plan grada Dubrovnika, Dubrovnik 2005. (izmjene 2007., 2012. i 2014. godine).

Hrvatska Elektro Privreda (HEP). Godišnje izvješće 2012. URL: <http://www.hep.hr/ods/publikacije/godisnje2012.pdf>. (Accessed: June 15, 2014).

Mintel, Global Market Research. URL: <http://www.mintel.com/>. (Accessed: June 15, 2014).

Plan gospodarenja otpadom na području grada Dubrovnika do 2015. godine, Zagreb 2011.

Plan navodnjavanja Dubrovačko-neretvanske županije, Split 2006.

Plan prostornog uređenja Dubrovačko-neretvanske županije, Dubrovnik 2013.

Plan prostornog uređenja grada Dubrovnika, Zagreb 2013.

Plan razvoja ekološkog i ruralnog turizma za područje Stona i Dubrovačkog primorja, Zagreb 2009.

Program zaštite okoliša Dubrovačko-neretvanske županije, Zagreb 2010.

Program zaštite okoliša grada Dubrovnika za razdoblje 2012.-2015. godine, Zagreb 2012.

Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Zagreb 2014.

Strategija razvoja grada Dubrovnika do 2020. godine, Dubrovnik 2007.

Strategija razvoja ljudskih potencijala Dubrovačko-neretvanske županije 2011.-2013. godine, Dubrovnik 2011.

Strategija razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije. Tržišna i situacijska analiza, Zagreb 2011. URL: http://edubrovnik.org/02_SRTDNZ_IZVJESTAJ_SITUACIJE_TRZISTE_partnersko_vijece.pdf. (Accessed: June 15, 2014).

Strategija razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje 2012.-2022. godine, Zagreb 2013.

Tove Oliver & Tim Jenkins, Sustaining Rural Landscape: The Role of Integrated Tourism, Vol. 28, Issue 3, 2003, Routledge: Taylor & Francis Group, str. 293-307.

World Tourism Organization Network. Sustainable Development of Tourism. URL: <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>. (Accessed: June 15, 2014).

World Travel & Tourism Council. URL: <http://www.wttc.org/>. (Accessed: June 15, 2014).

Županijska razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje 2007.-2013. godine, Zagreb 2008.